

Tallinna Ülikool

Erialasid Lõimiv Uurimus

**TEEMA: TÕDE, ILU, ÕIGLUS, HEADUS - MILLISED VÄÄRTUSED AITAVAD
MEIL JÄÄDA ISEENDAKS?**

PROJEKTI ARUANNE

MEESKOND: Annely Roditelev, Darja Maljutina, Ester Siirak, Janete Post, Kirke Krusell, Laima Parik, Marliis Siniialik, Melani Hurt, Piret Ahi, Rando Künnapuu, Sandra Kripson, Vanessa Karmel Kranich.

JUHENDAJAD: Kristi Mets-Alunurm ja Tiiu Kuurme

AEG: kevadsemester 2024

Tallinn, 2024

SISSEJUHATUS

Projekt on ajendatud äratundmisest, et väärtuste mõtestamine ja nendest rääkimine on jäänud tagaplaanile ning pigem keskendutakse negatiivsetele asjaoludele, andmata võimalust teemasid arutada ning väärtuspõhiselt läheneda.

Projekt on ellu kutsutud, tajudes inimeste eludes kiiresti muutuvaid olukordi ja meedia rolli selles. Inimeste väärtushinnangud on muutunud läbi aegade. Muutused praeguses hetkes on järjest sagedamini tajutavad ja samas on meil keerukas nendes orienteeruda ja juhendada, kuna inimene igapäevastes tegemistes üldiselt ei juurdle väärtuste üle. Muutused inimeste väärtushinnangutes on enam märgatavad, sest need on muutunud polariseeruvateks. Taustal on tööandjad, institutsioonid ja organisatsioonid, kes samuti on oma väärtused sõnastanud läbi visiooni, missiooni ja eesmärkide. Lisaks sellele on mõjuteguriks poliitiline maastik, milles peegelduvad võimu ja ideoloogia kantud väärtused. Igaühel on aga vajadus end kindlalt tunda, et teha oma elus olulisi valikuid ning tunda rahulolu ja õnnetunnet. Igaühe subjektiivseid väärtusüsteeme, kogukondlikke jagatud väärtusi ning ametlikult ühiskonnas aktsepteeritud väärtuseid, mida vahendavad meedia ja riigistruktuurid, on võimalik ja vajalik eristada.

Inimese kollektiivne ja individuaalne elu eeldab sotsiaalseid struktuure, mille kujunemise viisid on vahelduvad ja muutuvad. Sotsiaalsete struktuuride sisu ja vormide kujunemisviiside põhjal tekivad erinevad ühiskonnad. Ühiskond koosneb sotsiaalsetest struktuuridest ja inimestevaheliste suhete süsteemidest, kuhu kuuluvad inimeste tegevus, teod, mõtted ja kommunikatsiooni viisid ning kasutatavad materiaalsed jõuvarud. Ühiskonnas kehtivad väärtused on keskkonnas õpitud, üldised, püsivad ja eesmärke puudutavad valiku kalduvused. Teataval ajal kehtiv väärtussüsteem kujuneb ühiskonna ajaloolise traditsiooni ning ka päevakajaliste ja tulevikku suunatud eesmärkide ja vajaduste ning majandusliku, sotsiaalse, lisaks poliitilise olukorra muutuste põhjal, millega inividid ja rühmad on mõtlemise ja tegevuse kaudu aktiivselt seotud (Antikainen, Rinne, & Koski, 2009).

Projektis juhendusime tõsiasi, et väärtuste omavaheline kooskõla ning iseloom tagab üksikisiku maailmavaatelise terviklikkuse, omavahel kooskõlas moraalipõhimõtted ja aitab elada õnnelikult. Samuti aitab väärtuste üle mõtisklemine, nende teadvustamine ja arutlemine ennetada konflikti olukordi, kuivõrd inimesed väärtustavad elus erinevaid asju.

Projekti lähtekohaks oli väärtuste fookusse tõstmine iga osaleja ja tema lähikondsete jaoks. Vaatluse alla sooviti võtta isiklike väärtuste kaardistamine ja uurimine ning väärtuste märkamisvõime arendamine. Lisaks iga osaleja väärtuste kaardistamisele oli eesmärgiks uurida

ka oma lähikondsete väärtusi ning vaadelda avalikus ruumis kajavaid väärtusi. Seejärel oli soov neid tulemusi kõrvutada, et leida ühiseid väärtusi praeguses ajas.

Tegemist oli uurimusliku projektiga, mis seadis eesmärgiks kirjeldada avaliku ruumi kaudu väärtuspilti, mis suuresti mõjutab ka üksikisiku väärtushinnanguid. Projekti uurimisrühm kogus andmeid kolmest kanalist - autoetnograafilise intervjuu, poolstruktureeritud intervjuu ja meedia vaatluse kaudu. Selline lähenemine andis võimaluse autoetnograafiliselt uurida iseenda väärtuspilti ning tajuda selle ja väärtuste mõju oma maailmapildile ning väärtuste muutusi ajas. Lisaks sai iga uurimisgrupi liige hea uurimiskogemuse.

Käesoleva uurimusega soovivad töö autorid julgustada eesti inimesi rohkem väärtuste üle mõtisklema ja neist rääkima. Arutledes erinevate erialade tudengite märkamiste üle, leiavad töö autorid, et teistes riikides on väärtuste teema oluliselt rohkem märgatav. Lisaks sellele töid autorid välja kogukondliku tähenduse loomise väärtustele ja nende edasikandumisele, läbi erinevate tavade, kommete ja narratiivide. Aruteludest lähtuvalt koostati uurimisküsimused:

- Millised on projektis osalejate eneste jaoks kolm kõige olulisemat väärtust, milline ja miks just selline on nende väärtuste käekäik ja väljavaated tänases ühiskonnas?
- Kas ja kui võrd inimeste eneste individuaalses elus olevad väärtused on ühiskonna tasandil olulised?
- Kas inimeste isiklikud väärtused ja arusaamad tõesest ning õigest langevad kokku sellega, mida kogetakse avalikus ruumis?
- Kas inimesed tunnetavad, et ühiskond surub inimestele mingeid väärtusi peale? Kas ja kui võrd tuntakse ühiskondlikku survet ühiskonna väärtustele? Väärtustekonflikt.

1. PROJEKTI SISU

Käesolev projekt on läbi viidud ELU raames Tallinna Ülikoolis. Projektiga ühines 12 tudengit. Iga osaleja tajus selgelt, et väärtuste teema kõnetab teda ning soovis seda ühel või teisel moel rohkem uurida. Läbi ELU projekti ja juhendajate oskusliku suunamise leiti selleks võimalus. Projekti sisu kirjeldus koosneb viiest osast: teooriad ning autoetnograafiline lähenemise põhimõtted, metodoloogia, läbiviidud uuringud ja nende tulemused ning ülistav kokkuvõtte.

1.1. UURINGU TEOREETILISED ALUSED

Käesoleva uuringu aluseks on väärtuste teooriad ja autoetnograafiline lähenemine.

Schwartz ja tema kaastöötajad on välja töötanud ühe mõjukaima väärtuste teooria, jagades väärtused domeenideks ja tuues esile väärtuste universaalsed tüübid. Nende tööd toetavad ka teised uurijad nagu Inglehart, kes rõhutab majandusliku taustaga seotud väärtuste erinevusi eri regioonides (Inglehart, 2000) ning Pojman, kes arutleb väärtuste olemuse, päritolu ja hierarhia üle (Pojman, 2005). See raamistik annab sügavama arusaama sellest, kuidas inimesed mõtlevad, tunnevad ja tegutsevad erinevates olukordades (Schwartz, 1987).

Väärtused mõjutavad oluliselt inimeste otsustusprotsesse ja käitumist, olles sisemine mõõdupuu, mille abil hinnatakse olukordi ja otsustatakse, mis on ihaldatav või soovimatu (Schwartz, 1987). Väärtuste mõistmine aitab kaasa sotsiaalsete nähtuste, suhete ja kultuuride paremale tundmisele ja tunnetamisele. Teoreetilise aluse loomisel tuginesime projektis erinevate autorite töödele, sealhulgas Schwartzi, Ingleharti ja Pojmani teooriatele, et kujundada arusaam väärtustest ja nende mõjust käitumisele. Lisaks tõime esile Hiina näite, et illustreerida võimalikke kontraste, mis võiksid olla olulised ka Eesti kontekstis.

Töös kasutatakse kahte vaatenurka inimekäitumise ja kultuuriliste nähtuste mõistmiseks: autoetnograafiat ja väärtuste teooriat. Autoetnograafia keskendub uurija isiklikule kogemusele ja suhetele ümbritseva sotsiaal-kultuurilise kontekstiga, võimaldades süvitsi minna enese uurimisse ja isikliku- ning kollektiivse mõõtme ühendamisse (Hughes & Pennington, 2017).

Autoetnograafilise lähenemise ja väärtuse teemade ühisuurimine võimaldas meil uurijatena mõista inimeste väärtuste, identiteedi ja käitumise keerukust ning mitmekesisust. Refleksiivsus ja teadlikkus uurija positsioonist mõjutavad mõlemat lähenemist. Autoetnograafia võimaldas uurijatel uurida sügavuti oma subjektiivset kogemust ning avastada seoseid isikliku ajaloo ja laiema sotsiaal-kultuurilise taustaga (González-Monteagudo, 2012), samal ajal kui väärtuste teooriate abil saavad uurijad mõista, kuidas ühiskondlikud, kultuurilised ja ajaloolised tegurid

kujundavad inimeste väärtusi ja nende hierarhiat erinevates kogukondades ja kultuurides (Schwartz, 1987). Koos andsid autoetnograafia ja väärtuste teooriad uurijatele võimaluse avastada ja mõista inimekäitumise mitmekesisust ning pakkusid sügavamaid teadmisi kultuuride ja ühiskondade dünaamikast.

Schwartzi (1987) väärtuste teooria jaotab väärtused kümnesse kategooriasse, väljendades üldist motivatsiooni, mis neid väärtusi määratleb. Schwarzzi väärtuste kategooriad:

- **Enesejuhtimine** - vabadus mõelda ja otsustada, tulenevalt soovist kontrolli saavutada ja areneda.
- **Stimulatsioon** - Põnevus, uudsus ja väljakutsed.
- **Hedonism** - nauding ja elurõõm.
- **Saavutus** - isikliku edu saavutamine läbi kompetentsuse demonstreerimise sotsiaalsete standardite järgi.
- **Võim** - sotsiaalne staatus ja prestiiž, teiste üle domineerimine.
- **Turvatus** - turvalisuse, harmoonia ja ühiskonna stabiilsuse tunne.
- **Konformsus** - impulsside ja käitumise piiramine, mis võib teisi tundeid riivata.
- **Traditsioon** - austus ja aktsepteerimine kohalike kommete ja ideede vastu, mis tulenevad kultuurist või religioonist.
- **Heatahtlikkus** - lahkuse ja heaolu hoidmine ühiskonnas.
- **Universalism** - kõigi inimeste talumine ja mõistmine.

Schwartz kaalus spiritualismi lisamist, kuid ei leidnud seda kõigist kultuuridest, mis näitab, et väärtused võivad erineda hoiakutest ja uskumustest (Schwartz, 1987).

Väärtuste hierarhiseerimine on üks oluline aspekt, mis mõjutab inimeste käitumist ja otsustusprotsesse (Schwartz, 1987). Schwartz jt on leidnud, et erinevates kultuurides prioritseeritakse teatud väärtusi teiste suhtes erinevalt, kuid teatud universaalsed mustrid on siiski tuvastatavad. Näiteks on heatahtlikkus enamikes kultuurides kõrgelt hinnatud väärtus, samas kui võim figureerib sageli madalamal kohal (Schwartz, 1987). Lisaks avastasid Schwartz ja Bilsky, et erinevates kultuurides esinevad teatud väärtused, nagu saavutustahe ja turvatunne, võivad olla vastandlikud või omavahel täiendavad. Näiteks sakslastele on turvatunne vastandlik saavutus tahtele, samas kui iisraellaste jaoks täiendavad need omadused üksteist. Lisaks on vabaduse tajumine erinev - sakslased seostavad seda turvatundega, iisraellased aga vastupidi. Hiinlaste kultuuris peetakse saavutustahet sageli hoopiski kollektiivi teenimise ideaaliks, mitte individuaalsete huvide rahuldamiseks (Schwartz, 1987).

Schwartz (1987) on toonud esile universaalseid väärtustüüpe, mida ta käsitles bioloogiliste, sotsiaalsete ja kultuuriliste nõudmistena. Ta määratles kaheksa motivatsioonilist väärtuse domeeni, sealhulgas naudingut, turvatunnet ja saavutust. Need väärtused peegeldavad inimeste fundamentaalseid vajadusi, mis omandavad abstraktse tähenduse.

Tema uurimistöö näitab, et väärtuste domeenide eksistents on tõestatud ja domeenide hierarhia ei sõltu nende järjestusest. Schwartzi varasemad ja hilisemad tööd on näidanud, et teatud väärtused, mille järgi inimeste vajadused kujunevad, on püsivalt olulised erinevates kultuurides ja ajaperioodidel.

Samas märgib Pojman, viidates Jean-Paul Sartre'le, et väärtused on ise loodud ning keskse tähtsusega moraalilist teemades. Ta rõhutab, et tegevused võivad erinevates olukordades muuta mõne väärtuse teisest olulisemaks. See tähendab, et mõned väärtused ei kehti igas olukorras, vaid on kontekstist sõltuvad. Näiteks abordi puhul lapse elu väärtus pannakse esikohale võrreldes naise isikliku ja kehalise vabadusega (Pojman, 2005).

Pojmani arutlused väärtuse mõistest näitavad, et väärtused võivad olla paindlikud ning vastanduvad, kõik sõltub sellest, kas kasutatakse laiemat või kitsamat definitsiooni. Lai definitsioon hõlmab mitmesuguseid väärtusi, ning kitsama definitsiooni järgi peavad väärtused olema positiivsed või väärtuslikud, ning nende vastandiks on antiväärtused. (Pojman, 2005).

Hiina näide illustreerib, kuidas erinevad kultuurilised, ajaloolised ja geograafilised tegurid võivad mõjutada väärtuste kujunemist ja hierarhiat (Cheng et al., 2021). Erinevad filosoofilised koolkonnad nagu konfutsianism, taoism ja legalism on mõjutanud hiina kultuuri ja väärtusi mitmel viisil ning need erinevused võivad olla märgatavad eri piirkondades ja sotsiaalsetes gruppides (Cheng et al., 2021).

Hiinas on mitmekesine väärtuste maastik, kus ajaloo jooksul on esile kerkinud erinevad arvamused ning vastuhääled üldisele arusaamale. See erinevuste rikkus on võrreldes Euroopaga veelgi silmatorkavam tänu välise poliitilise sekkumise ja sisekonfliktide mõjule, eriti Hongkongi ja mandri-Hiina ning lõuna ja põhja-hiinlaste seas (Rostow, 1955).

Hongkonglased vaatavad sageli üles lääne demokraatia poole, samal ajal kui mandri-hiinlased õpivad koolis, et neil on oma demokraatia, mis kohandub sotsialismi eripäradega. Need erinevused hiinlaste seas on ilmsed ka linnade, nagu Shanghai ja Peking, väärtuste stereotüüpides. Näiteks võrreldes kahe linna stereotüüpseid väärtusi, siis shanghai lased hindavad kokkuhoidlikkust, esteetikat, moepärasust, rahaga osavat ümberkäimist ning Euroopa

suundadega kursis olemist. Pekingis rõhutatakse aga heldust, vanu traditsioone, tugevaid sotsiaalseid reegleid ning austust vanemate vastu (Rostow, 1955).

Hiina on täis mitmekesiseid väärtusi, millest mõned võivad olla piirkondlikud või klassipõhised. Kuigi lõuna-hiinlased võivad väärtustada enam klanni ja finantse, siis põhja-hiinlaste huvid kalduvad ajaloo ja perekonna poole. Samuti on erinevused tajutavad tavainimeste ja haritlaste vahel (Gregor ja Chang, 1979). Üldiselt on hiinlased kollektivistlikud, konformsed ning väärtustavad pojalikkust ja töökust (Zhang, 2023).

Eesti kontekstis tehtud uurimused on näidanud, et väärtused võivad varieeruda sõltuvalt ühiskondlikust kontekstist ja majanduslikust olukorrast. Näiteks 1990. aastatel olid Eesti elanikud enamasti ilmalik-ratsionaalsete väärtuste pooldajad, kuid samas esines madalat usaldust teiste inimeste vastu ja nappi poliitilist aktiivsust. Võrdluses teiste maailma riikidega toetasid Eesti elanikud individuaalseid püüdlusi ja ei pidanud autoriteetide – olgu need siis jumal, riik või perekond – ülimuslikkust oluliseks. Nad väljendasid ka suhteliselt madalat natsionalismi ja rahvusliku uhkuse taset ning leidsid, et abielulahutus, abort ja enesetapp on ühiskonnas aktsepteeritavad nähtused. Lisaks väljendasid nad kindlat usku teaduse ja tehnoloogia progressi olulisusesse (Eesti Inimarengu Aruanne, 2013, lk. 46).

1.2. AUTOETNOGRAAFIA

Projektis meeskonda suunati autoetnograafilise lähenemise kaudu isiklike väärtusi mõtestama, see fookus avas uusi vaatenurki ning innustas autoetnograafiat süvitsi uurima, et seda rakendada.

Autoetnograafiline uurimine ühendab endas ühe juhtumiuuringu, autobiograafia ja refleksiivsuse, sest võimaldab uurijatel avastada iseennast refleksiivse kirjutamise protsessis ning põhineb analüütilisel induktsioonil, mis on peamine viis teooria arendamiseks juhtumiuuringutes (Curtis & Curtis, 2017).

Autoetnograafia (AE) on mitmekülgne lähenemine, mis võimaldab uurijal sügavamalt mõista iseennast ja oma kogemusi ning samal ajal avardada arusaamist uuritavast temast või nähtusest. AE võimaldab uurida mitmekesisust erinevate meetodite ja lähenemisviiside kaudu, sealhulgas refleksiivse kirjutamise, performatiivsete esitluste ja emotsionaalse meenutamise abil. Autoetnograafia keskendub sageli uurija enda loole, tuues esile ainulaadseid teadmisi ja analüüsi ning kasutades erinevaid vorme, nagu jutustused, luule, ilukirjandus ja sotsiaalteaduslik proosa (Hughes & Pennington, 2017).

Curtis & Curtis (2017) toovad välja, et autoetnograafia määratlemine on keeruline, kuna see on suhteliselt uus lähenemine uurimistöös, mis on välja kujunenud alates 1980. aastatest. Selle lähenemise olemus on muutlik ning rõhuasetus pannakse pigem näidetele kui õpiku laadsetele juhenditele. Kuigi autoetnograafia on juurdunud antropoloogias ja etnograafilises uurimises, on see arenenud eraldiseisvaks meetodiks, mis võimaldab uurijatel uurida oma kogemusi erinevates kontekstides ning siduda neid laiema sotsiaalse ja kultuurilise kontekstiga. Autoetnograafia pooldajad on jagunenud sotsiaalse konstruktivismi ja sotsiaalse realismi vahel, mis peegeldab erinevaid epistemoloogilisi seisukohti. Sotsiaal-realistid rõhutavad teadusliku uurimise piiranguid, samas kui sotsiaalkonstruktivistid eelistavad emotsionaalseid ja poeetilisi väljendeid. Kuigi mõlemad lähenemisviisid pakuvad oma eeliseid, seisavad autoetnograafid silmitsi väljakutsetega teadusliku usaldusväarsuse ja valideerimise osas. Andmete kogumine ja analüüs autoetnograafilises uurimuses keskendub refleksiivsele kirjutamisele ning nõuab uurijatelt suurt refleksiivsust ja eneseavatust (Curtis & Curtis, 2017).

1.3. METODOLOOGIA

Projekti raames koguti andmeid vaatluse, autoetnograafilise eneseanalüüsi ja poolstruktureeritud intervjuudega.

Projekti alguses kirjutas iga projektis osaleja eneseanalüüsi, milles arutles isiklike väärtuste üle. Projekti uurimistöö lõppfaasis toimus teine eneseanalüüs ehk intervjuu iseendaga. Eesmärgiks oli mõtestada ja kaardistada, kas ja kuidas on projekt mõjutanud osalejate väärtusi. Seega võimaldas autoetnograafiline lähenemine uurida väärtusi isiklike kogemuste ja refleksioonide kaudu, aidates seeläbi süvendada arusaamist temast ning tuues esile uusi perspektiive ja teadmisi (Hughes & Pennington, 2017).

Intervjuude läbiviimisel pidamise silmas ka varasemate uurijate täheldusi, et inimeste väärtused saavutavad lõpliku väljakujunemise umbes 17-aastaselt (Lewis-Smith I, Pass L, Reynolds S., 2021).

Samuti valis iga projektiliige ühe meediakanali või saate, mida jälgis terve kuu. Vaatlusega uuriti erinevate meediumite kajastusi väärtuste kohta. Projektis olid vaatluse all järgmised paberväljaanded: Postimees, Maaleht, Müürileht, Sirp, Õpetajate Leht, Eesti Päevaleht; Kanal 2 Reporteri saade, ERR-ist Esimene Studio, OP, Õnne 13, Terevisioon, Ringvaade; saate Laser kontributsioon Instagramis; lisaks suunamudijad Sandra Sillamaa, Maria Rannaväli ja Roosabanaanike (Arija Helmvee). Vaatluse kaudu saime koguda andmeid loomulikus keskkonnas ning nii sai koguda olulisi andmeid ilma andmeloojaid mõjutamata.

Iga projektis osaleja viis läbi ühe intervjuu vabalt valitud inimesega, seega toimus mugavusvalim. Kõik intervjuueeritavad andsid suulise nõusoleku uuringus osaleda. Intervjuud salvestati, transkribeeriti ja seejärel analüüsiti. Intervjuu kaudu said intervjuueeritavad endast rääkida ja teemat avada rohkem kui uurijad oskaksid ehk ennustada; lisaks on tegemist muuhulgas ka emotsioonide uurimisega ning oluline on mõista väärtusi kui nähtust ja neid kontekstis mõista. Autoetnograafiline meetod võimaldas uurida iga rühma liikme enda kogemusi, tundeid, mõtteid, aistinguid olles seejuures nii uurija kui uurimisobjekt. Intervjuud valimiga ja autoetnograafiline intervjuu lähtus samadest küsimustest.

Küsimuste koostamine toimus projekti esimestel nädalatel, mille käigus said liikmed välja tuua erinevaid küsimusi tuginedes projekti uurimisküsimustele. Iga uurimisküsimusega seonduvalt mõeldi välja pea 8 alaküsimust, mida võiks intervjuueeritavatelt küsida. Koos arutati läbi iga küsimuste blokk ning koostati kahekümnest küsimusest poolstruktureeritud intervjuu.

Uurimisküsimuste põhjal koostati küsimustik intervjuu läbiviimiseks. Intervjuude küsimused olid järgmised:

1. Palun nimeta enda jaoks kolm praeguses hetkes kõige olulisemat väärtust.
2. Miks arvad, et just need väärtused on Sinu jaoks olulised? Palun jaga oma kogemusi, mis on nende tähtsust sinu elus tugevdanud?
3. Missugune väärtus on sind aidanud viimastel nädalatel | kuudel, et mõnda probleemi lahendada ja otsuseid langetada?
4. Missugune on sinu esimene mälestus, kus tajusid, et olukorra sisu on kantud väärtustest? Oli see jutuajamine, pilt, film, olukord? Kes oli(d) selles võtmeisikud ja milline väärtus sulle sealt praegu peegeldus?
5. Kuivõrd oled pidanud silmitsi seisma olukordadega, kus sinu väärtused on olnud vastuolus ühiskonna ootustega ja | või normidega? Kuidas oled nendes olukordades käitunud?
6. Missuguseid väljakutseid ja konflikte on sinu elus tekkinud sulle oluliste väärtuste hoidmisel? Kuidas nende olukordadega toime tulid?
7. Missuguseid väärtusi tajud praeguses ühiskonnas eriti hinnatavat? Täpsusta | tõlgenda (mida välja toodud väärtus sinu jaoks tähendab?).
8. Miks on üksikisikute väärtused ühiskonna kui terviku jaoks olulised?
9. Milliseid enda väärtusi oled juhtunud võrdlema lehest loetu, televiisorist nähtuga ja mujalt meediast leituga? Palun too näide.

10. Kuidas sina tajud: millist rolli mängivad meedia, poliitika ja kultuur avaliku arvamuse kujundamisel seoses tõe ja õiglusega? Vajadusel too näiteid.
11. Kuidas Sina tajud tõe ja õigust meie avalikus ruumis praegu? Kirjelda. Kui tihti oled meediumit (nt uudiseid) jälgides tundnud, et teemat kajastatakse vale või ebavõrdse nurga alt?
12. Nimeta väärtusi, mida tajud praeguses ühiskonnas kõige enam kajastatavat? Palun too näiteid kajastusest.
13. Kuidas Sinu arvates mõjutab ühiskondlik surve inimeste väärtuste kujunemist ja väljendumist? Kuivõrd oled kunagi tundnud ühiskonna ootuste tõttu survet elada teatud väärtuste järgi? Too näide.
14. Kas (kuivõrd) oled kunagi tundnud, et oled oma väärtushinnangutega üksinda? Palun too näide.
15. Kuidas sina tajud väärtuste muutumist ühiskonnas - kuivõrd on väärtusi, mida näed (ühiskonna kiire arenguga) hajumas või tagaplaanile jäämas? Milliseid väärtusi on sinu arvates ühiskonnas praegu puudu või mida on vähe? Kuidas nende väärtuste puudumine või vähesus avaldub igapäevaelus või ühiskondlikes suhetes?
16. Kuivõrd arvad, et ühiskonnas esineb tihti seda, et keegi loobub oma väärtustest omakasupüüdlikel põhjustel? Too näide.
17. Praegune kriiside aeg - missugused väärtused on just kriiside lahendamisel sinu jaoks olulised?
18. Kuivõrd tajud, et protsess (alates aja kokku leppimisest) ja meie vestlus väärtuste teemal on sinu mõtteid-tundeid-vajadusi väärtuste teemal uurima pannud?
19. Lisaküsimus: kuidas üksikisik saab panustada ühiskonnas väärtuste osas?

Autoetnograafilisest lähenemisest lähtudes lisati autoetnograafilise intervjuu tarbeks veel mõned küsimused. Nendeks olid:

1. Kas oled kunagi mõelnud, mis on väärtused mida endas kannad? Määratlenud neid, kui väärtusi?
2. Kuivõrd need väärtused, mida sa praegu oma elus kõige olulisemaks pead, peegeldavad sinu isiklikku elu viimasel ajal?
3. Missugune kaal on sinule olulistel väärtustel ühiskonnas?
4. Kuivõrd sinu jaoks oluliste väärtuste hoidmisel on kunagi väljakutseid või konflikte tekkinud? Kuidas Sa selliste olukordadega toime tulid?
5. Milliseid väärtusi hinnatakse sinu arusaamist mööda ühiskonnas kõige enam?

6. as sinu arvates on teatud väärtusi, mis on tänaste kriiside lahendamisel eriti olulised?
Miks või miks mitte?
7. Peale ELU projektiga liitumist, et mõiste “väärtus” on omandanud olulisema rolli?
Milline väärtus just enim?

Intervjuusid ja autoetnograafilisi intervjuusid analüüsiti, võttes arvesse esitatud küsimuste järjekorda. Selline lähenemine võimaldas süvitsi mõista, milliseid väärtusi inimesed esile tõstavad ning kuidas need võivad olla seotud nende kogemuste, tõekspidamiste ja ühiskondlike kontekstidega. Väärtuste analüüs viidi läbi võttes aluseks Schwartzi 10 väärtusdomeeni, mis hõlmavad laia spektrit inimväärtusi alates enesejuhtimisest ja turvalisusest kuni ühiskondliku kaasatuse väärtusteni. Schwartzi teooria pakub raamistikku, mis võimaldab süstemaatiliselt uurida erinevate väärtuste rolli inimeste käitumises ja otsustusprotsessides.

Teiseks andmeanalüüsi punktiks oli kõigi intervjuus, autointervjuus ja meedias kajastatud väärtuste võrdlemine omavahel ning kokkuvõtteks võrdlus, millised Schwartzi väärtuste domeenid teabe kogumise meetodite hulgas esinesid ja millised domeenid domineerisid.

Uuringu kaudsete huvigruppidega saab välja tuua kõik tudengid, õppejõud, haritlased ja teadustöö tegijad, keda teema kõnetab. Veelgi laiemalt vaadeldes saab projektist kasu iga meediakanal, keda vaadeldi ja analüüsiti ning kindlasti ühiskond tervikuna.

1.4. UURING JA TULEMUSED

Käesolevas uuringus analüüsiti väärtuste avaldumist nii autoetnograafilistes kui poolstruktureeritud individuaalsetes intervjuudes (mugavusvalimiga) ning erinevates meediakanalites.

1.4.1. Poolstruktureeritud intervjuud

Intervjuusid alustati küsimusega, mis uuris intervjuueeritava hetkeolukorra peamisi väärtusi. Peamiste väärtustena esinesid ausus (4), empaatia (3), õiglus (2), haritus (2), pere (2), tarkus (2). Samas toodi esile ka headust ja heatahtlikkust, järjepidevust, tööd, raha, enesearengut, moraali, inimlikkust, mõistmist, positiivsust, suhtlust, viisakust, austust, võrdsust, iseseisvust, hoolivust, kohusetunnet, tervist, armastust ja eneseväärtustamist.

Aususe ja empaatia esinemist põhjendati sellega, et need on elu edasi viivad, aitavad luua ja säilitada kvaliteetseid suhteid teiste ühiskonnaliikmetega ning neid peetakse elu põhiväärtusteks. Intervjuueeritav T.K.35M tõdes, et empaatia ja ausus aitavad lahendada probleeme, sest need on aluseks avatud ja ausale vestlusele teistega probleemi olukorras.

Intervjueeritav K.K.22N rääkis aga enesearengust, kuna see aitab keskenduda protsessile, mitte tulemusele.

Intervjueeritavad tõdesid, et intervjuu toimumise ajal olid nende muredele ja otsustele abiks eneseareng, haritus ja tarkus, sihikindlus, kannatlikkus, konkreetsus, ausus, positiivsus, austus ning empaatia.

Esimeste mälestustega seostati õppeedukust, perekonda, armastust, mõistmist, abivalmidust, viisakust, sõbralikkust ja austust. Õppeedukuse esile tõstatanud intervjueeritav rääkis, kuidas ta tundis, et ühiskond survestab õpilasi heade hinnete saamiseks. Kui õpilane saab mingil perioodil paremaid hindeid, tekib surve saada alati häid hindeid, mis võib aga osutada võimatuks.

Kui uuriti intervjueeritavalt nende kogemust ühiskonna ootuste ja normidega vastuolus olemisest, selgus, et nii mõnigi on tundnud, et nende väärtused on vastuolus ühiskonna omadega. Näiteks intervjueeritav K.K.22N rääkis, kuidas tema isiklikud ja tööalased väärtused ei ühtinud tema töökaaslastega, seega otsustas ta sealt keskkonnast väljuda. Intervjueeritav A.S.60M rääkis situatsioonist, kus ta valetas enda arust heal põhjusel, kuid tema lähedased ei olnud samal arvamusel.

Veel uuriti inimeste käest, et kas neil on elus ette tulnud konflikte, mis on tekkinud enda väärtuste hoidmise tagajärjel. Intervjueeritav K.K.22N leidis, et meedia kajastus ei ole alati tema arust õiglane ning nendes asjaoludes tuleks olla sallivam inimeste suhtes. Ka intervjueeritavad K.L.54N ja E.H.25N leidsid, et konfliktid tekivad ühiskonnas ebaõigluse tõttu ning see ei tohiks olla tolereeritud.

Intervjuude toimumise hetkel tajuti ühiskonnas eriti hinnatavat väärtusi nagu rahu, turvatunne, praktilisus, mõistmine, positiivsus, empaatia, avatus ning võrdsus. Rahu ja turvatunnet seostati Ukraina sõjaga ning võrdsusest räägiti samasooliste abielu seaduse kontekstis.

Kui küsiti, miks on üksikisiku väärtused olulised ühiskonnas, leidsid intervjueeritavad, et iga inimese individuaalsed väärtused mõjutavad ühiskonna hoiakuid ja seega ka väärtusi. Tunti, et indiviidide väärtused kujundavad ja toetavad suuremat kogukonda. Näiteks rääkis intervjueeritav E.H.25N sotsiaalmeedias olevast tühistamiskultuurist, mis on inimese või rühmituse boikottimine ja eiramine suurema rühma inimeste poolt sotsiaalsete või moraalsete tegude ning seisukohtade tõttu.

Projektis osalenud intervjueeritavad tõdesid, et on leidnud end oma väärtusi kõrvutamas meedias kajastatuga. Võrdluses olid järgmised väärtused: avatus, teiste austamine, õiglus,

võrdsus, ehedus, tõetruudus ning vabadus. Lisaks tunti, et meedia, poliitika ja kultuur mõjutavad tõe ja õigluse kujunemist ühiskonnas. Osad arvasid, et inimesel on siiski võimalus ja pädevus oma arvamuse kujunemisele, olenemata meedia mõjust. Mõni arvas aga, et just meedias esineb kallutatud ja inimeste lõhestamine. Ka avalikus ruumis tajuti kallutatust, tõe puudumist ja ebaõiglust.

Ühiskonnas enim kajastatavate väärtusena toodi välja inimeste ja riigi vabadus, võrdsus, tervis, haridus, õigus, meelelahutus ja empaatia.

Intervjueeritavad leidsid, et ühiskondlik surve mõjutab indiviidide väärtuste kujunemist. Ühiskondlik surve võib mõjutada inimeste väärtuste kujunemist ja väljendumist, kuna see paneb neid sageli kohanema üldtunnustatud normide ja ootustega. See võib sundida inimesi alla suruma oma autentseid tundeid ja veendumusi. Mõned on rõhutanud seda, et tasub valida vabadus ja seista oma veendumuste eest ning minna vastuvoolu.

Rääkides osade väärtuste hajumisest ja tagaplaanile jäämisest, arvati, et tagaplaanile on jäänud lugupidamine, koostöö, empaatia, traditsioonilised pereväärtused, viisakus ja teadlikkus ümbritsevast maailmast. Intervjueeritav K.M.K.26M tõi esile just noorte viisakuse ja lugupidamise. Tema arvates on tänapäeval noortel üha vähem viisakust ja teadlikkust teistest ning väitis, et noorte näiline viisakus on kas ebasiiras või omakasupüüdlikkusele suunatud.

Kriiside lahendamiseks toodi välja järgmisi väärtuseid: teadlikkus, avatus, õigus, loogiline mõtlemine, solidaarsus, vastutustunne, paindlikkus, mõistmine, ausus, inimlikkus, tolerantsus, mõõdukus, rahulikkus, kannatlikkus ja muidugi empaatia olemasolu. Intervjueeritav K.M.K.26M tõi näiteks suitsiidse inimese ja tões, et nende abistamiseks tuleb rahulikult ja kannatlikult suhelda. Intervjueeritav T.K.54N mainis ausaks jäämist just enda suhtes: *Ikkagi jääd ausaks. Ausaks iseenda, teiste, ühiskonna, kogu perekonna, kõigi ees.* Intervjueeritav K.E.J.20M rääkis kriiside lahendamise kontekstis loogilisest mõtlemisest ja rahulikkusest: *No ma arvan, et rahulikkus kindlasti. Loogiline mõtlemine ja kõik see nagu ratsionaalne olemine. Eriti kui sa oled mingis võimu positsioonis, näiteks nagu Ukraina või Venemaa vaheline nagu see, see, see konflikt, mis seal toimub, see on nagu täielikult ebaloogiline ja nagu sellel pole tegelikult otseselt mingit põhjust. Ma, ma ütleksin nagu selle lahendamiseks, sul läheb kindlasti vaja nagu arusaama situatsioonist ja nagu ratsionaalsust.*

Intervjuudest välja tulnud väärtuseid Schwartzi 10 domeeniga kõrvutades ning nendesse domeenidesse jagades joonistub välja, et inimesed väärtustavad enim **heatahtlikuse** domeeni sobivaid väärtusi. Heatahtlikkuse domeen keskendub väärtustele, mis on seotud altruismi,

kaastunde ja ühiskonna heaoluga. Sellest lähtuvalt töid uurijad intervjuudest heatahtlikkuse domeeni alla: aususe, inimlikkuse, positiivsuse, abivalmiduse ja austuse. Näiteks intervjuueeritav K.E.J.20M märkis, et austuse väärtust on ühiskonnas vähe ja selgitas oma arvamust nii: *Austus nagu väärtusena on väheseks jäänud, sest tihtipeale inimestel on see, et sa ei nõustu minuga, nii et ma solvan sind, kohtlen sind halvasti, lihtsalt sellepärast et sa ei nõustu minuga, mis minu jaoks kõlab rumalalt.*

Samuti esines rohkelt **universalismi** ja **saavutuse** domeenide alla sobivaid väärtusi. Universalismi domeen rõhutab väärtusi, mis on seotud sallivuse ja eetilise käitumisega, seega sellesse kategooriasse kuuluvad väärtused nagu austus, empaatia, tolerantsus ja võrdsus. Empaatia väärtuse kohta intervjuueeritav T.K.35M järgnevalt: *Empaatia aitab mul paremini mõista teiste inimeste seisukohti ja tundeid ning seeläbi teha kaalutletumaid otsuseid.* Intervjuueeritaval E.H.25N on aga järgmine vaade empaatia väärtusele: *Empaatia aitab üldiselt kaasa kogukonna funktsioneerimisele, see tähendab seda, et kui me pöörame rohkem tähelepanu sellele, kuidas meie lähedased ennast tunnevad siis ja kui me reageerime sellele, kuidas nad ennast tunnevad siis üldiselt oleme me kõik õnnelikumad.*

Saavutuse domeen hõlmab väärtusi, mis on seotud isikliku edu, ambitsioonikuse ja konkurentsivõimega. Intervjuude analüüsimise käigus selgus, et eneseareng, haritus ja tarkus on need väärtused, mis langevad saavutuse domeeni. Näiteks rääkis intervjuueeritav K.L.54N harituse väärtusest nii: *Vaata kasvõi tänapäeva poliitikat, mis seal mäe peal toimub? Kõrgelt haritud kõik, aga tegelikult haritus on nii madal. Haridus ei anna ju seda.* Intervjuueeritava K.K.22N vaates on ka enesearengu väärtus oluline: *Olen pidevalt arengu poole püüdnud, igas olukorras ma proovin mitte mõelda just tulemustele, vaid sellele vahepealsele protsessile, mida sellest õppida saaks. See julgustab mind ka proovida rohkem uusi asju ja mitte karta nii väga läbikukkumist.*

1.4.2. Autoetnograafiline intervjuu

Autoetnograafia on lähenemine, mis ühendab isikliku kogemuse ja teadusliku analüüsi, võimaldades uurijatel uurida teatud nähtusi läbi enda kogemuste ja perspektiivi. Seega sai iga projektis osaleja analüüsida oma väärtusi teaduslikust vaatenurgast, vastates samadele küsimustele, mis olid intervjuueeritavaga intervjuuks ette valmistatud.

Autoetnograafilise uuringu kaudu selgus, et projekti osalejad peamiselt väärtustavad ausust (6), sallivust (3), autentsust (3), inimlikkust (2), empaatiat (2), enesearengut (2). Samas toodi esile perekonda ja lähedasi suhteid, tervist ja vaimset heaolu, hoolivust, vabadust, usaldust,

koostööd, avatust, õigust, enesekindlust ning kohusetundlikkust. Loetletud väärtuste esilekerkimist põhjendati eelkõige asjaoluga, et need aitavad luua autentseid ja usaldusväärseid suhteid teistega; mõista teiste inimeste seisukohti ja vajadusi; võimaldavad saavutada suuremaid eesmärke koos teistega; need on elus hästi hakkama saamiseks ja hea elukvaliteedi põhikomponendid; annavad jõudu ja kindlust teha olulisi otsuseid ning püüelda pideva kasvu poole. Välja toodud väärtused viitavad sotsiaalsete suhete olulisusele, heaolule, teiste seas olemisele.

Autoetnograafilise intervjuu läbinud tunnistasid, et oma viimase aja probleemide lahendamisel aitasid neid autentsus, huumorimeel, ausus, austus, empaatia, eneseareng, vastupidavus ning enesekindlus. Julgus seista oma veendumuste eest ning ausus enda ja teiste inimeste vastu aitavad teha keerulisi, kuid olulisi otsuseid.

Esimese mälestusega väärtuste teemal seostati traditsioone, hoolimist, inimlikkust ja empaatiat, solidaarsust, koosolemist, meelerahu, sallivust ja perekonda. Enamik osalejaid seostab oma esimesi mälestusi väärtustega, mis kujunesid välja koolis eakaaslastega suheldes, näiteks austus, abistamine, viisakus ja sõbralikkus teiste suhtes, hoolimata nende erinevustest välimuse või kultuurilise tausta osas. Samuti mängib suurt rolli väärtuste kujunemisel lapsepõlves perekond ja traditsioonid perekonna sees, kuna vanemad on laste elus kõige tähtsamad tegelased.

Isiklike väärtuste konfliktid ühiskonna ootustega olid seotud tihtipeale kooliaja ja töökogemusega. Esile kerkis, et isiklikud väärtused olid vastuolus klassikaaslaste või tööandja omadega. Esines asjaolu, et kaheteistkümnest intervjuust kuues ehk pooltes mainiti, et on olnud väljakutseid või konflikte oma väärtuste hoidmisel ja seda sageli olukordades, kus ausus või enesekindlus on sattunud vastuollu teiste ootuste ja / või normidega. Näiteks intervjuueeritav P.A.49N tõi autointervjuus välja, et sattus olukorda, kus nägi inimest ühistranspordis (rongis) tasuta sõitmas ning selles olukorras rikuti nii ausust kui ka austust. Kooliajast rääkides mainis intervjuueeritav K.K.21N, et paljudele inimeste koolikeskkonnas on raske endale kindlaks jääda, kui kõik nende ümber paistavad nende väärtuseid maha tegevad. Seega sellistes olukordades ei pruugi lapsed enda veendumuste eest seista. Intervjuueeritav M.S.21N tõi näiteks töökohaga seotud konfliktsituatsiooni, kus ta kaitses oma aususe väärtust ning olukorras, kus ta ei saanud klienti aidata, oli aus oma ebakompetentsuse osas selles küsimuses ja suunas kliendi teise töötaja juurde.

Praeguses ühiskonnas tajutakse eriti hinnatavat ning propageeritavat tervist, võrdsust, keskkonna hoidmist ja jätkusuutlikkust, raha, kiiret elutempot, loovust, empaatiat, praktilisust ja innovatiivsust. M.S.21N ja M.H.23N autointervjuudes tuli esile ka see arvamus, et esikohal on inimesed, kellel on materiaalsed väärtused, kes kõigega hakkama saavad, kellel on parim auto ja parimad hinded koolis.

Autointervjuudest selgus veendumus, et üksikisikute väärtused mõjutavad otseselt ühiskondlike väärtuste kujunemist, kuna üksikisikud on osa ühiskonnast kui tervikust. Kui suur hulk üksikisikuid jagab sarnaseid väärtusi, võib see luua ühiskondlikul tasandil kultuuri, mis omakorda mõjutab kogu ühiskonda.

Osalejad on leidnud end võrdlemas oma isiklike väärtusi meedias kajastatuga. See kehtib eriti mõne sotsiaalse probleemi kajastamisel ja võrreldakse selliseid väärtusi nagu ausus, austus, sallivus. Näiteks intervjueeritav K.K.21N tõi välja õpetajate palga küsimuse ning selle teemaga seotud inimeste erinevad arutelud, kus saab selgeks, et kõigil on erinevad arusaamad austuse väärtusest ja mitte kõik peavad sellest kinni, avaldades oma ebapädevat arvamust kogu infot selles küsimuses kontrollimata.

Lisaks tunni, et meedia, poliitika ja kultuur mängivad suurt rolli tõe ja õigluse kujundamisel ühiskonnas. Osad arvavad, et meedia, poliitika ja kultuur määravad seda, millist teavet ja seisukohti inimestele esitatakse ning kuidas inimesed neid tõlgendavad. Mõned on aga seisukohal, et see ei ütle ette, mida arvata ning inimesed on võimelised ise oma arvamust kujundama. Ka avalikus ruumis tajutakse ebaõiglast või ühekülgselt teemade kajastamist ehk tõe ja õiguse puudumist. Näiteks intervjueeritav J.P.20N argumenteeris oma arvamust nii, et selline olukord võib juhtuda siis, kui teatud huvirühmad püüavad oma vaatepunkti esile tõsta, jätmata piisavalt ruumi alternatiivsetele seisukohtadele.

Ühiskonnas kõige enam kajastatud väärtused projektis osalejate silmis on riigi turvalisus seoses uudistega Ukraina sõjast, vabadus, sallivus, võrdsus, jätkusuutlikkus, tervislik eluviis, hariduse tähtsus.

Autoetnograafiliste intervjuude raames leiti, et ühiskondlik surve mõjutab oluliselt indiviidide väärtuste kujunemist, kuna see paneb neid sageli kohanema üldtunnustatud normide ja ootustega. Intervjueeritav E.S.40N tõi näiteks olukorra, kus inimene võib tunda survet püüelda materiaalse edu poole, kuigi hindab tegelikult rohkem perekonna tähtsust.

Mõtiskledes väärtustest, mis on hajumas või tagaplaanile jäämas, märkisid projektis osalejad, et nende hulka kuuluvad lihtsus, lugupidamine, arutlemise oskus, sallivus, autentsus, empaatia

ja perekonna traditsioonid. Mõned töid esile, et praegu väärtustatakse pigem suuremaid sihte ja kõrgemale jõudmist lihtsuse ja traditsioonilise rahuliku koduse elu asemel. Intervjueeritav L.P.49N arvamusel on praegu inimeste jaoks oluline hoopis raha, glamuur ja saavutused oma staatuse näitamiseks.

Kriiside lahendamisel toodi välja järgmised väärtused: solidaarsus, empaatia, vastutustunne ja koostöö. Esile tuli arvamus, et kriiside ajal peab olema teadlik ja kontrollima allikaid ning mitte usaldama pimesi seda, mida sa loed. Solidaarsus, vastutustunne ning ühtekuuluvus aitavad inimestel toetada üksteist, jagada ressursse ja ühendada jõud kriisi lahendamiseks.

Autoetnograafilistes intervjuudes esinenud väärtuseid Schwartzi domeenidesse sobitades on näha, et siin domineerib **heatahtlikuse** domeen. Heatahtlikkuse domeeni alla kuuluvad need väärtused, mis on seotud vabatahtliku ja omakasupüüdmatu heaolu hoidmisega ühiskonnas. Antud lähenemisviisi põhjal lisasime autoetnograafilistest intervjuudest sellesse kategooriasse järgmised väärtused: tervis ja vaimne heaolu, õigus, hoolivus, koostöö, lugupidamine, arutlemise oskus, jätkusuutlikkus. Viis projektis osalenut märkisid oma autoetnograafilistes intervjuudes, et nende väärtuste hoidmine ja edendamine parandab nii üksikisikute kui kogu ühiskonna heaolu.

Lisaks heatahtlikkuse domeenile esines uuringus väärtusi **universalismi** ja enesejuhtimise domeenides. Universalismi domeen moodustab väärtuste kogumi, mis on seotud kõikide inimeste tolereerimise ning kaitsega ja nendest aru saamisega. Sellest kategooriast paistavad autointervjuudes silma sellised väärtused nagu solidaarsus, sallivus, empaatia, võrdsus, austus. Kõik need väärtused kokku aitavad luua ühiskonna, kus inimesed saavad elada vabalt ja turvaliselt olenemata nende taustast või identiteedist, vähendades diskrimineerimist ja vägivalda.

Enesejuhtimise domeen esindab väärtusi, mis on seotud iseseisva mõtlemise ja tegutsemisega, valikuvõimega. Autoetnograafilistest intervjuudest selle domeeni alla käivad loovus, ausus, enesekindlus, vastupidavus, autentsus, kohusetundlikkus. Need väärtused julgustavad inimesi uskuma endasse, järgima oma südame häält ning tegutsema vastavalt oma veendumustele ja eesmärkidele.

1.4.3. Meedia

Meedia vaatluse alla läksid iga rühma liikme valitud avalikud allikad – uudistekanalid, ajalehed/ajakirjad, mõjuisikud, saatesarjad, sotsiaalmeedia kontod jne. Meedia vaatluse

eesmärk oli aru saada, millised väärtused kõige rohkem meedias või üldiselt ühiskonnas kajastuvad. Vaatlus kestis terve märtsikuu (2024) vältel.

Uudistekanalites Postimees ja Delfi esines rohkesti negatiivsete väärtuste kajastamist

nagu ebaõiglus, ebavõrdsus, väljajätus, ebaviisakus ja pettumus. Need väärtused esinesid mitmes kontekstis, nt haridusinstituutide väärkohtlemine, meeleavaldused, inimgruppide finantsiline väärkohtlemine, poliitikute avalik sõnavõtt jne. Nendes kanalites esinesid väärtuseid nagu hirm, lootusetus, ebakindlus enamasti Ukraina sõja kontekstis. Positiivsetest väärtustest esines vabadus, vastutus, koostöö, usk, lootus, õiglustunne ja õigus. Need esinesid samas kontekstis, mis negatiivsed väärtused, ent need esinesid pigem vastukajana või artiklite autorite sõnastuses. Lisaks esines positiivsete väärtustena lojaalsus ja patriotism rahvusluse ja lõimumise kontekstis.

Sarnaselt eelmistele allikatele, esinesid Sirbis väärtused nagu lootus ja optimism ning need esinesid tuleviku pelgamise kontekstis. Samuti esinesid väärtused nagu ebaõiglus, ebaausus, inimlikkus ja vabadus nii Ukraina sõja kui ka Gaza pommitamise kontekstis. Feminism ja sooline võrdõigluslikkus esinesid kahes kontekstis – naiste alaeesindatus ja stereotüübid teadusmaailmas ning naiste roll kirjandusmaailmas. Esines ka keel ja selle korrektsus kui väärtused, mis olid rõhutatud artiklis Eesti Õigekeelsussõnaraamatu tähtsusest.

Mõjuisikute/suunamudijate uurimisel esinesid väärtused, mis seonduvad individuaalsete kogemustega. Maria Rannavälja ja Sandra Sillamaa puhul esines tervis kui väärtus. See esines tervise propageerimise kontekstis nagu soovitus tervislikku elustiili harrastada kui ka tervise puudumise kontekstis, kui Rannaväli rääkis oma probleemist unetusega. Sandra Sillamaa rääkis muuhulgas ka seksuaaltervise tähtsusest. Arija Helmvee ehk Roosabanaanikese sotsiaalmeedias võis näha lõbu kui väärtust, tehes postituse oma kontserdielamusest. Järgmises postituses kutsus Arija Helmvee üles oma jälgijaid annetama raha tema sõbrale, kelle kass vajab meditsiinilist abi. Seega kajastus tema sotsiaalmeedias väärtustest veel heategevus.

Sarnased väärtused eelmises lõigus nimetatutega esinesid noorte tudengite veetavas Luna TVs (Tallinna Ülikooli tudengite virtuaalne telekanal). Näiteks tervis ja liikumine. Need esinesid rannahooajaks valmistumise kontekstis ja intervjuus Jüri Ratasega. Neile väärtustele lisandus vaimse tervise tähtsus, mis esines selleteemalise lühifilmi tutvustamise kontekstis.

Lisaks vaadeldi Marii Karelli juhitava telesaate “Laser” instagrami kontot, kus kajastusid eelkõige tervise ja turvalisusega seonduvad küsimused, ehk “Seksuaalsest ahistamisest vaba ööelu” käsiraamatu najal üleskutse inimestel enda lugusid väljendada ning reklaampostitus

saatele, kus teemaks oli noorte e-sigarettide tarbimise harjumused. Kanal on kallutatud pigem reklaamsisu tootmisele, ehk postitused on saates esinenud väärtuste peegeldajad.

Ühiskonna- ja kultuuriteemadel ilmuvas Müürilehes esines peamiste väärtustena originaalsus, loomingulisus ja autentsus, tulenevalt Müürilehe kui kultuurilehe olemusest, ehk väärtused kajastusid läbi intervjueeritavate, autorite loominguga, kunstnike, muusikute, näitlejate ja pidutsejate. Muuhulgas kõneldi muusikast ja kunstiväärtusest, praktilisusest ja mõõdukusest. Samuti tõdeti isetust ja edukusega seonduvaid väärtusi, näiteks inimlikkus, keskkonnameelsus, eneseväljendus ja saavutustahe.

Eesti igapäevaelu imiteerivas telesaates Õnne 13 tuleb esile kõige rohkem väärtusi, mida saab seostada inimeste omavaheliste suhete dünaamikaga. Seal kujutatud lugudest tuleb välja märksõnu nagu perekond, abielu, petmine, kokkulepped jne. Pidevalt esines ka märksõnu, mis seonduvad emotsioonidega, nende tundmise või väljendamisega. Tihtilugu kippusid need märksõnad olema aga võrdlemisi negatiivsed, näiteks abituse, pettumuse, kurbus, nutmine ja vihkamine. Kuid leidsid ka mõned positiivsemad märksõnad nagu uudishimu ja usaldus.

Loometegevuse eri valdkondi kajastavas saates OP tuli enim esile väärtuseid, mis seonduvad emotsioonidega, nende tundmise või väljendamisega. Siin esinesid antud väärtused suuresti positiivsete märksõnadena, näiteks arenemine, inspiratsioon, õnnelikkus, huumor ja põnevus. Positiivsuse vahele sattusid ka negatiivsemad märksõnad nagu kurbus ja agressioon. OP-is esines olulisi märksõnu, mis viitasid materiaalsemate või konkreetsematele väärtustele. Näiteks ilu, jõud, Eesti paigad, lõhnad/pildid, jne.

Eesti Rahvusringhäälingu (ERR) uudisteportaalis käsitleti märtsi jooksul väga erinevaid teemasid. Oli nii poliitikat, tervist, haridust kui ka loodust. Suurem osa esinenud väärtustest on sellised, mida võiks kirjeldada kui "eetilisi väärtuseid". Seal esines näiteks austus, lugupidamine, lojaalsus, mis esinesid poliitilisemate artiklite puhul ning mis väärtustena annavad põhja toimivaks ühiskonnaks. Samuti on esindatud väärtused, mis on materiaalsed ja konkreetsemad. Tehnoloogia ja digimaailma märksõnad esinesid artiklites, mis rääkisid paberkuul lehtede kadumisest ning digimaailma turvalisusest. Puutumata ei jäänud väärtused, mis peegeldavad inimeste käitumist ja emotsioone. Artikkel, mis räägib sellest, kuidas vähiliit ostab uut tehnikat, et arendada uuringute täpsust, kajastab tugevalt inimeste õnne, tänulikkust antud teemal.

Õpetajate lehes avaldatud artiklites esinenud väärtused on suunitlusega parema suhtluse, hariduse ja elu poole. Enim esinenud väärtuseks oli koostöö, mis esines erinevates temades.

Mõned teemade valdkonnad, kus koostöö esines, olid vajadus õpetajate kaasa rääkimisest haridusprotsesside kujundamisel, kuidas teater koondab erinevaid valdkondi ning töötab hästi ainult heas koostöös, koostöö kooli ja kodu vahel ning koostöö vajalikkus erinevate organisatsioonide vahel, et toetada üksteist.

Ringvaates osutus esinenumaks väärtuseks hoolivus, mis esines mitmes erinevas kontekstis, näiteks Navalnõi matused, kajakate kaitsmine, aktivistid moeetendusel, Ukraina ja sealsete inimeste abistamine, polaarrebaste päästmine, hingamispauside olulisus, partide vajadus leida pesitsuspaik, Eesti õhu kvaliteet, Inglismaa tulevase kuninganna haigestumine vähki ja Lootuse Küla. Ringvaates esinenud väärtused esinesid sageli Eesti kontekstis, näiteks valmis- ja julgeolek seoses Eesti kuulumisega NATOsse, eesti keele väärtustamine, Eesti looduse väärtustamine ja kaitsmine, seoses taaskord kajakate kaitsele, austus seoses märtsipommitamise mäletamisega.

Eesti Päevalehes kajastusid valdavalt Eesti ja Euroopa ühiskonnaga seonduvad väärtused, kus peamiselt tuli välja võrdsus ja seda seoses meeste ja naiste palgalõhega; teeninduse ja turvalisusega; hooldekodude teenuse kvaliteedi probleemiga. Lisaks väärtustati loodust ja keskkonda, seoses Euroopa ühiskonna puuduliku valmisolekuga kliima kriiside suhtes. Välja toodi eetika, õiglus ja vabadus, mis esinesid seoses naistearstide arvamusega ministeeriumi plaanile survestamiseks rasedaid, kes ei avalda lapse isa nime; ning esines vaimse tervise väärtustamine, seoses antidepressantide positiivse mõjuga.

Reporteris kajastusid valdavalt Eesti ühiskonnas hetkelised ning aktuaalsed teemad, mis vaheldusid meelelahutuslike väärtustega. Näiteks ühiskondlikust vaatepunktist esinesid enim kokkuhoidlikkus, seoses rahalise kriisiga Eestis; võrdsus, olgu see palgalõhes või tunnistustest; julgeolek, seoses suuresti Ukraina sõjaga, millest tulenevalt ka vabadus, sealhulgas isiklik vabadus ja ohutus, näiteks koolikeskkonna kontekstis või koolituste. Vaadeldes meelelahutusliku poole pealt tuli esile kultuur, seoses uue teatriga Eesti kultuuriruumis; loodus, seoses loomaaias elavate liikidega; tervis seoses talisupluse ja uisutamise ja Alar Karise korraldatud matkadega.

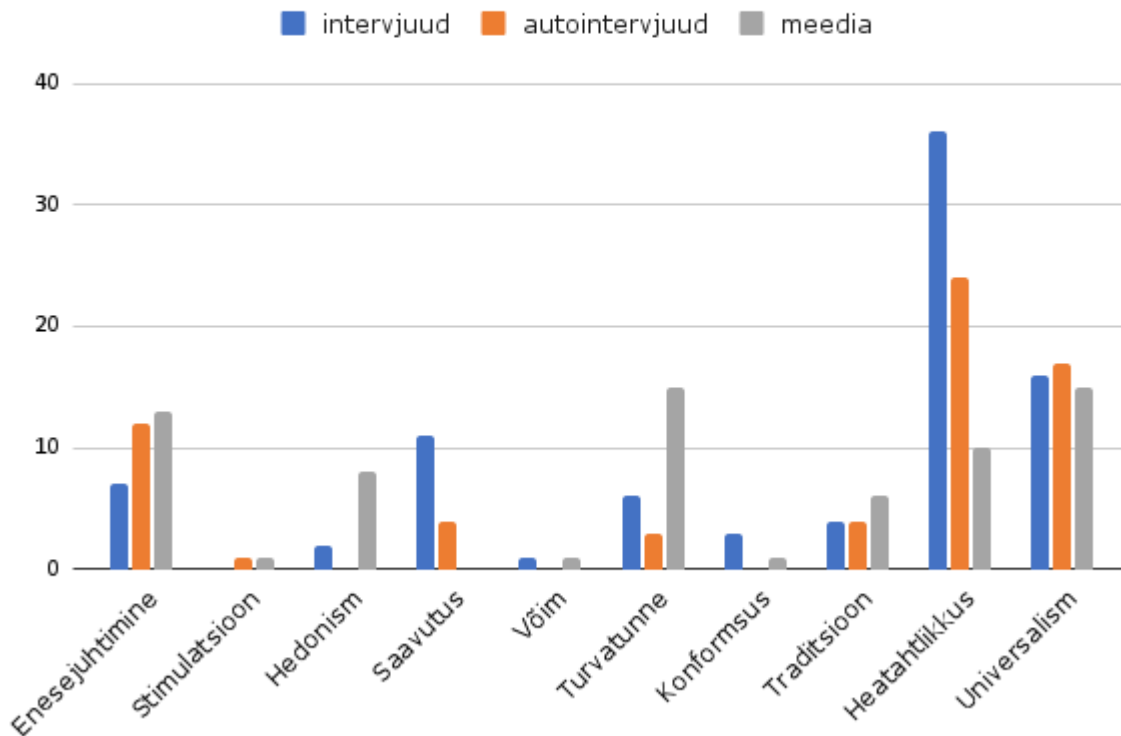
Meediast esinenud väärtuseid esines enim universalismi, turvatunde ja enesejuhtimise kategooriates Schwartzi väärtuste teooria järgi. **Universalism** rõhutab väärtusi, mis seonduvad sallivuse ja eetilise käitumisega. **Turvatunde** domeen keskendub väärtustele, mis hõlmavad stabiilsust, kindlust ja usaldust, samas kui **enesejuhtimise** domeen hõlmab väärtusi, mis

seonduvad eneseteadlikkuse, autonoomia ja isikliku vastutusega. Sellest, et need teemad pidevalt esile tõstetud on, saab järeldada, et ühiskonnas kiputakse nendest väärtustest puudust tundma. See ei tähenda üks ühele väärtuste puudumist, kuid tihti kipuvad väärtuste teemad esile tõusma siis, kui nendest puudust tuntakse. Iseloomustades praegust ühiskonda ainult nende väärtuste puudumise järgi oleks pilt umbes järgmine: Ühiskonnas esineb palju ebavõrdset kohtlemist ja diskrimineerimist inimeste suhtes, kes kuidagi normidest erinevad. Samuti ei tunne inimesed end turvaliselt. Kardetakse nii iseenda kui ka riigi turvalisuse pärast. Tuntakse, et vaba tahe, valikuvabadus ja sõnavabadus on piiratud.

1.5. ARUTELU JA KOKKUVÕTTED

Kõrvutades intervjuudest tulnud üksikisikute vaateid ja meediast nähtud ühiskonna väärtusi, siis on selgelt olemas nii erinevused kui ka sarnasused. Intervjuudes oli Schwartzi väärtuste teooria järgi tugevalt ülekaalus **heatahtlikkus**, kuhu alla sobitus suurem osa esinenud väärtustest. Samuti olid suuremal määral esindatud **universalismi** kuuluvad väärtused. Teiste domeenide alla sobitusid aga vaid vähesed esinenud väärtustest. Ka meedias oli heatahtlikkus ja universalism esindatud rohkem kui mõne väärtuse esinemisega, kuid samal ajal ei jäänud tugevalt domineerima ükski kategooria. Seal jaotusid esinenud väärtused ära võrdlemisi võrdselt.

Schwartzi 10 domeeni esinemine intervjuudes, autointervjuudes ja meedias

Joonis 1. Schwartzi 10 domeeni esinemine intervjuudes, autointervjuudes ja meedias.

Seega, kui rakendada Schwartzi kümme domeeni kogu väärtusteanalüüsile on näha, et neist esines kõige enam **heatahtlikkust**, **universalismi** ja **enesejuhtimist**. Seejärel esinesid **turvatunne**, **saavutus** ja **traditsioon** (sama tihedalt), **hedonism**, **konformsus**, **võim** ja **stimulatsioon** (sama tihedalt). Kõik domeenid on nimetatud kahanevas järjekorras.

Heatahtlikkust kajastus kõige rohkem intervjuudes. See esines märgatavalt, kui intervjuueeritavad väljendasid väärtusi, mis tolles ajahetkes nende jaoks kõige tähtsamad olid (nt ausus, õiglus, heatahtlikkus, inimlikkus, mõistmine, positiivsus jne). See väljendus nii siis, kui küsiti, millised väärtused on abiks murede lahendamisel ja otsuste tegemisel, kui ka siis, kui uuriti, millised väärtused on kõige olulisemad kriiside lahendamisel.

Järjekorras teisena esines autointervjuudes **heatahtlikkuse** domeen. See esines täpselt samade küsimuste puhul (selle ajahetke tähtsamad väärtused, abi murede ja otsustega), kuid ei esinenud, kui küsiti mis väärtused on parimad kriiside lahendamiseks. Lisaks nendele, esines see, kui küsiti esimese mälestuse kohta väärtustest (nt abivalmidus, viisakus, sõbralikkus).

Kolmest vaatlusalusest esines heatahtlikkust kõige vähem meedias. See esines Sirbis, Arija Helmvee ehk Roosabanaanikese (suunamudija), ERRi, Ringvaate ja Eesti Päevalehe puhul.

Universalismi esines kõige rohkem autointervjuudes. See esines intervjuueeritava tolles hetkes tähtsaimate väärtuste seas ja väärtuste seas, mis on neile abiks murede ja probleemidega (nt ausus, empaatia). Universalism väljendus ka küsitletavate esimestes mälestustes väärtuste kohta. Küsitletavad väljendasid, et nende silmis esineb seda domeeni ühiskonnas (nt sallivus, võrdsus). Intervjuudes esines universalism samade küsimuste puhul. Lisaks neile esines seda, kui küsiti mis väärtusi kõrvutavad küsitletavad endas ja meedias nähtuga. Viimaks esines see domeen intervjuudes, kui küsiti mis väärtus näib tahaplaanile jäävat. Meedias esines universaalismi kõige vähem. Seda võis näha Postimehes, Delfis, Sirbis, saates OP, ERRis ja Eesti Päevalehes.

Enesejuhtimist kajastus kõige enam meedias. Seda võis näha Müürilehes, saates „OP”, Eesti Päevalehes ja Reporteris. Järgmisena esines enesejuhtimist tiheduse poolest autointervjuudes. See esines samuti intervjuueeritava peamiste väärtuste seas tolles ajahetkes kui ka väärtustes, mis aitavad neil muresid lahendada ja otsuseid langetada. See väljendus ka seoses isiklike ja ühiskondlike vaheliste väärtuste konfliktidega. See esines ka seoses väärtusega (täpsemalt autentsus), mis intervjuueeritava silmis on tagaplaanile jäämas. Intervjuudes esines enesejuhtimist samuti intervjuueerimise hetkes tähtsamate väärtuste seas. See esines ka kui intervjuueeritavad väljendasid väärtusi, mida enda puhul võrdlevad meedias kajastatuga.

Turvatus esines kõige tihemini meedias. Seda oli Postimehes, Delfis, Sirbis, Laseri instagrami kontol, seriaalis „Õnne 13”, saates „OP”, Eesti Päevalehes ja Reporteris. Turvatunnet esines samuti intervjuudes, nt kui küsiti mis väärtuseid kõrvutavad endas intervjuueeritavad meedias nähtuga. Sanuti väljendasid küsitletavad seda väärtuste seas, mis näivad neile ühiskonnas eriti hinnatavat. See esines samuti intervjuueeritavate väljendusel väärtuste hulgas, mis on abiks kriiside lahendamisel. Autointervjuudes esines turvatunnet intervjuueeritavate peamiste väärtuste seas tollel hetkel. Seda esines ka intervjuueeritavate silmis ühiskonnas kajastatavate väärtuste hulgas.

Saavutus esines intervjuudes. See esines intervjuueeritavate esimeste mälestustega seoses väärtustest. Ka väärtused, mis aitavad neil muresid lahendada ja otsuseid langetada väljendasid saavutuse domeeni (nt eneseareng ja haridus). Autointervjuudes esines saavutust, kui küsiti osalejate tolles hetkes kõige tähtsamaid väärtusi. Seda kajastus ka väärtustes, mis aitavad neid

murede ja otsustega. Samuti väljendus see väärtuste seas, mis osalejate arvates tundub ühiskonnas hinnatavat. Meedias ei esinenud saavutuse domeeni.

Traditsiooni oli kõige enam meedias. Seda võis näha Postimehes ja Delfis, Sirbis, seriaalis „Õnne 13” ja ERRis. Traditsiooni esines ka intervjuudes, kui küsiti mis on osaletajetele tolles hetkes tähtsam väärtus kui ka nende esimeses mälestuses väärtustest. See esines ka, kui küsiti, millised väärtused näivad jäävat ühiskonnas tagaplaanile. Autointervjuudes esines see domeen samade küsimuste puhul, kuid siinkohal ei leidnud ükski osaleja, et see on ühiskonnas tagaplaanile jäämas.

Hedonism esines meedias. See esines nt suunamudija Roosabanaanikese sotsiaalmeedias, Müürilehes, saates „OP”. Seda domeeni esines ka intervjuudes, kui küsiti esimeste mälestuste kohta väärtustest. Autointervjuudes hedonismi ei väljendunud.

Konformsus esines intervjuudes taaskord osalejatele tolles hetkes tähtsamate väärtuste seas. See esines samuti, kui osalejatelt küsiti, mis väärtused on neile abiks murede ja probleemidega. See domeen esines ka meedias, saates „Õnne 13” ja Reporteris. Autointervjuudest oli see domeen puudu.

Võim esines intervjuudes, kui intervjuueeritavatelt küsiti, mis väärtused aitavad neid murede ja otsustega. See domeen esines meediaanalüüsis ainult ERRis. Autointervjuudes domeeni ei esinenud.

Stimulatsioon esines meedias vaid Reporteris. Autointervjuudes esines stimulatsioon kui osalejad vastasid küsimusele, mis väärtused neid viimasel ajal murede ja probleemidega aitavad. Intervjuudes ei esinenud stimulatsiooni domeeni.

Käesolev teema väärtustest ja selle mõjust inimesele vajab jätkuvaid uuringuid ja mõttevahetusi. Peamine projekti väärtus on teema tõstatamine ja ELU raamistikus uudne lähenemine. Kuna see projekt on pilootprojekt, siis erinevaid uurimisteesmasid jätkamiseks on palju ning järgmised ELU projektid saavad minna teema uurimisega veel põhjalikumaks. Järgnevatele uurijatele oleks soovitus viia intervjuud läbi just täisealistega, kuna neil on väärtuste osas väljakujunenud ning iseseisvad vaated. Näiteks oli meie noorim intervjuueeritav 21-aastane, mis rõhutab, et noorukiea väärtused võivad olla juba küllaltki kindlalt kujunenud.

Projekti jätkusuutlikkus sõltub ühiskondlikust huvist väärtusuuringute vastu. Tulemustest võiksid huvitada organisatsioonid oma kultuuri edendamise huvisid silmas pidades.

2. PROJEKTI TEGEVUSKAVA

Projektis osales 12 tudengit erinevatelt elualadelt ning erinevad tööloigud kujunesid ja jagati iganädalastel kohtumistel. Näiteks olid olemas teooriaga ja tulemuste analüüsiga tegelevad meeskonnad. Lisaks olid liikmed kaasatud ühiselt eesmärkide, uurimisküsimuste ja intervjuu koostamise etapis. Igal liikmel olid individuaalsed ülesanded (sh eestvedamine, juhtimine, protokollimine ja kokkulepete täitmine).

Projekti tulemusena said 12 osalejat kogemuse olla uurimismeeskonna liikmed empiirilises uurimisprojektis. Kogemus saadi, alustades projektipõhise tegevuskava koostamisest kuni tulemuste koondamise ja esitlemiseni. Protsessi käigus omandati mitmeid meeskonnatöö ja intervjuerimise oskusi, trenniti eneseanalüüsi oskusi ning töötati läbi teemakohane teaduskirjandus.

Projekti lõpptulemusena valmis uurimisraport, mille põhjal koostatavad arvamuskirjandused soovitakse avaldada Müürilehes, Õpetajate Lehes ning ERR-i arvamusportaalis pärast projekti lõppu.

Tegevuskava tabel

Aeg, ühine kohtumine	Tegevus	Ülesanne	KODUTÖÖD
15.02 ülikoolis M-133 (Kristi, Tiit)	Tutvumine ja ühise koostöö reeglid. Meeskonnatöö ja projekti sisuline ettevalmistamine. Ühiselt eesmärgi täpsustamine, huvist teema vastu grupi valimine. Sissejuhatus AE-sse.	Mõttele ja pane kirja, projekti teemaga seoses, millised on Sinu tugevused ja nõrkused? Millised on Sinu ootused projekti tulemusele?	Millised on Sinu jaoks olulised väärtused? Mis peaks Sinu arvates olema projekti tulemus? Kuhu peaks projekt välja jõudma? Mida tahad projektis õppida? Vormista oma mõtted ja lisa Drive (Individuaalne kirjalik ülesanne. Tähtaeg 22.02)
22.02 ülikoolis M-133 (Kristi, Tiit)	Projekti uurimisplaani ja ülesannete täpsustamine. Alustame uurimisküsimuste koostamist.	Mis on see, mida lähtuvalt projekti eesmärkidest võiks tahta väärtuste kohta teada? Millised uurimisküsimused siit võiksid sündida? Millised võiksid olla küsimused iseendale.	Lugeda väärtuste-alast kirjandust. Tutvuda Tartu ülikooli eetikakeskuse haridusteemaliste materjalide sisuga lähtuvana selle projekti eesmärkidest. Mõtiskleda esimesel korral tutvustatud slaidide sisu üle ja pakkuda välja, mis siin võiks olla aluseks meie uurimisprojektile, et selle alusel tõlgendada uurimistöö tulemusi.

<p>29. veebruar 16-18 zoome</p>	<p>Paneme kirja lõplikud uurimisküsimused (kodus ette valmistatud) ja alustame intervjuu küsimustega</p>	<p>Intervjuuküsimuste koostamine gruppitööna, et need oleksid järgmiseks kohtumiseks olemas. Mõelda lähemalt, kuidas teostan autoetnograafiat.</p>	<p>Vaatame üle intervjuu küsimused, valime välja küsimused, mis vastavad uurimisküsimustele. Räägime valimi (e intervjuueeritavate tunnused läbi). Vaatlusplaani valmis. Eneseanalüüsi formaat. Milliseid küsimusi küsiksite nii intervjuueeritavate kui iseendalt? Mida ainult intervjuueeritavatele?</p>
<p>7. märts 16.30 zoom</p>	<p>MÄRTSIKUU Empiiriliste andmete kogumine st intervjuerimine, vaatlus ja eneseanalüüsi märkmed</p>	<p>Valim ja valimi kirjelduse kiire briifing. Vaatame üle kõik empiiriliste andmete kogumiseks vajalikud formaadid. Teooria tiimi kiire ülevaade, kuidas läheb.</p>	<p>Kinnitame intervjuu küsimused. Briifime ja jagame kogemusi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kuidas läheb intervjuueeritavate leidmisega 2. kogemused meedia vaatlusega 3. jooksvad küsimused
<p>14.märts 16.30 zoome</p>	<p>19.03 peab ankeedi ja slaidid esitama.</p>	<p>Alustame teoriaga ja vaatame üle andmekogumise olukorra praegu.</p>	<p>Meedia vaatlused jätkuvad ja intervjuerimised ka. Jätkame vahenädala ankeedi koostamisega. Kas on küsimusi esitluse osas?</p>
<p>21.märts võime selle kuupäeva vahele jätta või asendada varasemaga</p>	<p>Ettevalmistus Vahenädala esitluste ja ankeetide ettevalmistamine. Projektid saadavad teiste peal oma esitlusi katsetada ja saada tagasisidet.</p>		
<p>22. märts 14:00-16:00 ruum</p>	<p>ELU vahenädala ESITLUS.</p>	<p>Tagasiside kokkuvõte</p>	<p>Igäüks vaatab oma löigu üle, et jutt mahuks ühe minuti sisse.</p>
<p>28. märts</p>			

4.aprill ruum M-342	Teeme ühised kokkuvõtted vahenädala esitlusel saadud tagasisidest ja selle alusel paneme paika edasised käigud. Andmete analüüsimise planeerimine	Ettepanekud projekti edasiste sammude osas. Empiiriliste andmete kogumise kokkuvõtte e kuidas välja läks. Andmete analüüsimise plaan.	Iga uurija analüüsib enda koostatud meedia, intervjuu ja autointervjuu ning täidab vajalikud andmestikud
11. aprill, kodune töö, ei kohtu	Andmete analüüsi I etapp	Kokkuvõtted iga uurija oma analüüside kohta (meedia, intervjuu ja autointervjuu) ning andmestikega seotud probleemid	
18.aprill, zoom kell 16-18	Andmete analüüsi II etapp Üldistuse koostamise algus.	Andmete koondamine ühisteks tulemuseks ja erinevate andmestike võrdlemine. Esimesed üldistused, mida iga uurija andmestikuga tegelemisel tajus ja märkas.	Meeskonnad, Vastutajad: teooria: Sandra aitab toimetada. Andmete esialgsed analüüsijad: Kirke, Vanessa, Marliis, Darja, Melani, Janete AE: Sandra, teooria tiim. Sandra toimetab teksti ühtseks Metodoloogia: Piret, Laima ELU projekti portfoolio vastutaja: Laima Ühine dokument: Sandra teeb Grupi kontroll: Laima Peab valmis saama 1. Projekti tulemused so väärtuste projekti raport, 2. ELU projekti portfoolio.
25. aprill	Tulemuste kokkukirjutamine - teooria punt, autoetnograafia, intervjuud intervjueritavatega, järeldused	Sandralt meeldib kirjutada, Laimale ka!	Aktiivne kirjutamine ja analüüsimine tiimide sees.
2.mai zoomiz	Järeldused väärtustes alustame portfoolio koostamisega Kristi ei saa osaleda, samas saan luua zoomeruumi arutlemiseks.	Empiiriliste andmete so tulemuste kokkukirjutamine Projekti tegevuse kirjeldamine Lõpu-eneseanalüüs e õpikogemuse kirjeldamine	Mõelda, mis väärtused on vahepeal projekti käigus muutunud. Aktiivne kokkuvõtete tegemine iga meeskonna liikme poolt eraldi ja ka kogu meeskonnana.

9.mai zoomis	Esimene portfoolio ja aruande ühislugemine. Aruanne so tulemused.	Vaatame kõik üle. Täiendame teooria, analüüsi ja üldosa. Lepime kokku, mida esitleme, millest teeme arutelu ja mis jääb järgmistele projektidele uurimiseks. Vaatame üle esitluse detailid ja teeme kokkulepped esinemiseks.	Kõik loevad nädalavahetusel portfooliot nõ värskel pilguga. Täiendused ja vahelõigud ning täiendused teretunud.
12. mai esitamine	Esitluse ja tulemuste so raporti ja projekti ühisaruande esitamine		
Projekti esitluspäev. Tuleb registreerida	15. mai, 14:00-16:00, A222 ÜHISARUANNE.		Kõik projektis osalenud tudengid on kohal ja räägivad esitlusel kokkulepitud osa tervikust.

3. KOMMUNIKATSIOON SIDUSRÜHMADALE

Planeeritud on projekti kokkuvõtte saata avaldamiseks Õpetajate Lehele ja Müürilehele, lisaks ERR-i arvamusrubriigile.

4. ÕPIKOGEMUSE REFLEKTSIOON

4.1. ANNELY

ELU projektis osalemine andis mulle õpikogemusena võimaluse keskenduda individuaalsetele ja ühiskondlikele väärtustele, nende tähtsusele meie igapäevaelus ning kuidas neid mõista ja rakendada erinevates olukordades. Selline õpikogemus aitab kaasa paremini mõista enda ja teiste inimeste väärtusi ning nende mõju meie otsustele ja käitumisele. Inimese elus võivad olenevalt kultuurist, taustast ja isiklikest veendumustest kõige olulisemad olla näiteks ausus, õiglus, armastus, perekond, sõprus, vastutustunne, empaatia, austus, enesearendamine ja

õppimine. Need väärtused moodustavad sageli aluse meie otsustele, suhetele ja elustiilile. Eriti meeldis mulle ELU projekti teema sügavus ning individuaalsete väärtustega sügavamalt tutvumine, analüüsimine, ning ka meedia analüüs - selle juures hämmastas mind aga asjaolu, et meedia keskendub oma uudistes enamasti tugevatele väärtustele, mille kaotust/ riivet kõige enam inimene kardab/ tajub. Oli see selleks vabadus, võrdne kohtlemine, ausus jne.

4.2. DARJA

Projektis osalemine väärtuste teemal ning sellega seotud õpikogemus on olnud minu jaoks tõeliselt silmiavav kogemus, mis aitas mõista kui sügavalt erinevad väärtused mõjutavad meie otsuseid, suhteid ja isegi meie identiteeti. Kaasaegne elutempo on nii kiire ja meil kõigil on nii palju muresid, et sageli ei jää piisavalt aega ja ruumi, et mõelda, milliseid asju sa väärid. Kuigi tegelikult moodustavad väärtused meis selle tuuma, mille abil loome usaldusväärseid suhteid, raskustega toime tuleme, saame teha olulisi otsuseid ja kujundada ühiskondlikke väärtusi ehk on väga kasulik endale meelde tuletada, mis on tõeliselt oluline ja kui tähtis on oma veendumuste eest seista. Intervjuu läbiviimine oli minu jaoks uus kogemus ja just intervjuu käigus sain aru, kui erinevad võivad minu ja teiste inimeste väärtushinnangud olla. Samuti kerkis projekti käigus väga kiiresti üles grupisisese suhtluse ja koostöö teema ning võin öelda, et projektis osalemine võimaldas mul saada kogemusi töötades grupis erinevas vanuses inimestega, mitte ainult eakaaslastega. Ja selgus, et isegi vanusevahele vaatamata saab väga ladusalt oma tööd teha ja üksteist aidata. Õppisin oma aega väga efektiivselt planeerima, et saaksin teistega võrdselt projekti panustada ja samas mitte unustada oma igapäevaseid kohustusi.

4.3. ESTER

Projektis osalemine oli mulle igati väärtuslik kogemus aidates paremini mõista iseennast ja ümbritsevat maailma. Olin eelnevalt teadlik oma väärtustest kuid projekti käigus sain aru kui suurt rolli need tegelikult igapäevaselt meie eludes mängivad. Väärtused on nagu kompass, mis suunavad meie valikuid ja tegusid. Need on justkui sisemine tugisammas, mis annab enesekindlust ja aitab erinevates olukordades takistusi ületada. Mõistan nüüd paremini väärtuskonflikte ja kuidas need võivad viia suure tülini. Intervjuud tehes sain aru kui võõras on inimeste jaoks sõna „väärtus“, tuleb välja, et sellele ei mõelda ja esimese hooga ei osatagi oma väärtuseid välja tuua. Meeskonnatöö olulisus oli projekti edu tagamisel ülioluline. Ühiste eesmärkide nimel panustas igaüks oma oskuste ja teadmistega, luues usaldusväärse ja toetava keskkonna. Sain enda jaoks väärtuslikke kogemusi meeskonnatööst, suhtlemises erinevate

inimestega, kogemusi esitlusoskuse ja argumenteerimise valdkonnas. Projektist sain teadmised ja kogemused nii sisulise teema osas kui ka projekti tööst üldiselt. Õppisin planeerima, organiseerima ja ellu viima ühist tööd, arvestades erinevate inimeste vajadusi ja arvamusi.

4.4. JANETE

Projektis osalemine avaldas kindlasti minu silmaringi ning pani mind teisi inimesi teise pilgu alt vaatama. Samuti aitas see mul ka ennast paremini mõista ning aitas mul mõttestada oma käitumist erinevates olukordades. Ma olin varem väärtustest teadlik, kuid ma arvasin, et need on lihtsalt osa minu identiteedist ning ma ei osanud neile tähelepanu pöörata. Antud projekt muutis seda, kuna nüüd näiteks mõnele olukorrale reageerides või selles käituses leian ma end tihti mõtlemas sellele, mis väärtuse või väärtuste alusel ma just niimoodi käitun. Samuti õpetas see projekt mulle palju meeskonnatöö kohta. See õpetas kindlasti ajaplaneerimist ning sundis veidi ka mugavustsoonist välja, kuna pidin tihedat koostööd tegema inimestega, kellega mul puudus varasem kokkupuude. Kui alguses oli mõne teema puhul raske leida rühmakaaslastega ühist keelt või arusaama, siis mida kauem see koostöö ja pidev suhtlus toimus, siis seda lihtsamaks see muutus. Meil kõigil oli ühine eesmärk, mille poole liikuda ning selleks oli vaja pidevat koostööd ning kindlasti tuli abiks see, et rühmaliikmetel olid üpris sarnased põhiväärtused. Sarnased põhiväärtused löid minu arvates aluse heale koostööle.

4.5. KIRKE

Ma olen alati arvanud, et ma olen arvude inimene, kuid see projekt on näidanud, et ka tekstide tõlgendamine ei ole nii võimatu ühe matemaatiku jaoks. Antud projekt on pannud mind olukordadesse, kus ma olen pidanud välja astuma oma mugavustsoonist. Ma olen pidanud ette võtma tekstid ja hakkama neid töötlemas ning tõlgendama, kuid selle jaoks ei ole ju kindlat valemit või reeglistikku ette antud. Samuti on see projekt pannud mind palju rohkem mõtlema nii iseenda kui mu lähedaste otsuste üle. Kui paljud meie igapäevastest valikutest on kallutatud meie väärtuste poolt? Ka meeskonnatöös oli palju juurde õppida. Suure hulga inimestega teha ühist projekti, kus osalejatel on erinevad arvamused, oskused ja ajagraafikud pani proovile nii minu aja planeerimise kui ka kompromisside leidmise oskused. Ning asi, mis paranes selle projektiga, kuid mida tuleb mul veel õppida, on oskus mitte haarata liiga suurt tükki korraga nagu mul tavaliselt kombeks on.

4.6. LAIMA

Minu õppimiskogemus on seotud väga täpse aja planeerimisega (töö, kodu, õpingute ümberkorraldamine, logistika jms) ning kõigi meeskonna liikmete vajadustega arvestamisega. Sisulise poole pealt tunnen, et olen saanud vastata meie endi poolt koostatud intervjuu küsimustele, mis oli väga toetav, et tulevikus ise sarnaseid intervjuusid läbi viia. Oluline oli uurimisküsimuste püstitamine ja intervjuu koostamise protsess. Nii nagu projekti alguses soovisin, siis olen saanud vaadelda mitmeid telesaateid ning sealt väärtuste kajastusi leida - see oli väga huvitav, intrigeeriv ja tunnetuslik protsess. Lisaks olen tajunud kuivõrd oluline on meeskonnatunde loomine ja sellele aja panustamine. Oma erialast, loovteraapiast, lähtuvalt tajun väga suuri võimalusi nii tulemuste kui ka protsessi kasutamiseks oma töös. Projekti käigus minu senine väärtuspilt ei muutunud, sest oma igapäevatoos tegelen nii väärtuste kui vajaduste teemaga, mistõttu hindan oma väärtuspilti kõrgelt ja eneseteadlikult. Näen sellel teemal olulist tulevikku just teadlastele, kommunikatsiooni inimestele ja turundajatele.

4.7. MARLIIS

Minu jaoks väljendus erialasid lõimiv uuendus väljakutsena suhestuda erinevalt õppeainetelt ja suunadelt õpilastega, kus sai rääkida enda ootustest, visioonist projektile ja omaosalusele. Projekt võimaldas näha asju erinevatest vaatepunktidest, mitte ainult inglise keele eriala vaatepunktist. Isiklikult õppisin rohkem suhtlema inimestega ja arvestama inimestega ja nende ajaga, seoses näiteks iga nädalaste kokkusaamistega. Mõtestasin enda jaoks, et kõigil ei ole vaba aeg sel hetkel mil mul on ja me kõik püüame endast parima anda, et antud suuremahuline projekt valmiks. Selle vältel olen õppinud andestust, tolerantsust, austust ja ausust, väites mitte seda, et need väärtused mulle uued oleks, vaid seda, et antud väärtused paistsid mulle enim silma just antud projekti raames. Projekti vältel kogesin mingil määral hirmu, pettumust, segadust aga ka muuhulgas saavutusrõõmu, kiitmist, toimetulekut, lähedust, hoolivust. Kindlasti on raske viie kuu jooksul suhestuda kohe inimestega, eriti kui neid vahelduva eduga läbi ekraani näed, kuid tunnen, et kõige selle varjus, kogesin siiski kuuluvustunnet. Eeskätt väljendus see selles, et minu panus loeb, minu hääl loeb, minu arvamus loeb ja nii meie kõigiga.

4.8. MELANI

Tänu projektile olen suutnud enda jaoks oma ümber esinevad väärtused paremini välja sõnastada. Kui varem olid väärtused minu jaoks midagi abstraktset, siis nüüd on sõna „väärtus” palju kaalukama tähenduse saanud. Projektis osaledes ja sellele protsessile tagasi vaadates, olen väga tänulik, et mu rühmaliikmed nii abivalmid, töökad ja tolerantsed olnud on. Need on

muidugi väärtused, mis ma neile ise määrän. Huvitav on ka meenutada, mis väärtused nende endi jaoks tähtsust kannavad. Neid on eriti põnev võrrelda oma väärtustega ja samas ka näha oma arusaama oma väärtustest tasapisi muutumas. Näiteks grupi esmakohtumisel mainis mitu liiget, et nendele on väärtusena oluline autentsus. Ma pole kunagi mõelnud autentsusele kui väärtusele, aga hiljuti olen üha rohkem aru saanud, et ka mina väärtustan seda väga kõrgelt. Tore oli kuulda ka, et nii rühmaliikmete, intervjuueeritavate kui ka näivald ühiskonna jaoks tundus õiglus päris palju tähtsust kandvat. Olen tänulik, et sain koostööd teha nii eneseteadlike ja väärtushuviliste inimestega. Sain projekti seostada nii oma peeriala kui ka kõrvalerialaga. Peeriala ehk Itaalia keel ja kultuur pakkus mulle huvitava vaatenurga, sest Itaalias on ülejäänud Euroopaga võrreldes väga silmapaistvad väärtused nagu pere, nautimine, ilu jne. Sain Itaalia väärtusi võrrelda sellega, mis meie uurimisest välja koorus. Referent-toimetaja kõrvaleriala aitas mul analüüsi kirjutades olla õigekeelne.

4.9. PIRET

Projektis, mis uuris inimeste ja ühiskonna väärtusi, avastasin, kui märkamatu väärtused tegelikult mõjutavad meie igapäevaseid otsuseid ja käitumist. See oli avardav kogemus, mis suunas mind analüüsima omaenda väärtusi ja nende mõju. Projekti käigus sain aru, et minu enda järgitud ja tähtsaks peetud väärtuste hulk on oluliselt suurem, kui olin varem arvanud. Samuti oli üllatav näha, kuidas inimeste väärtushinnangud, on kujunenud läbi isiklike kogemuste, kultuurilise tausta ja hariduse ning võivad väga suures osas erineda. Kõige suuremaks väljakutseks osutus teise inimese intervjuerimine, mis tõi esile, et inimesed ei mõtle igapäevaselt oma väärtustele, kuid need kujundavad siiski nende käitumismustreid. Projektis osalemine tõi esile ka olulise õppetunni ühtsuse ja ühiste eesmärkide tähtsusest. Kui grupp inimesi seab endale ühise eesmärgi, on vajalik omavaheline ühtsustunne ja koostöövalmidus. Ühiste väärtuste jagamine ja mõistmine tugevdab koostööd ning loob pinnase, kus iga grupiliige tunneb, et tema panus on oluline. Kokkuvõttes oli projektis osalemine rikastav kogemus, mis aitas mul paremini mõista nii enda kui ka teiste inimeste käitumise aluseid mis moodustavadki ju meie väärtused.

4.10. RANDO

Ma olen väärtuste uurimisel avastanud, et väärtused pole vaid objektiivsed vaid ka subjektiivsed. Varem ma küll oleksin võinud teoreetiliselt mõelda, et võivad ka olla subjektiivsed, ent töötledes teooriaga ning viies läbi intervjuud tajusin, et kuigi väärtused on ka objektiivsed - nagu kõik subjektiivsed asjad baseeruvad mingile reaalsusele, ehk mingil tasemel

on ikka objektiivsed -, peavad nad olema ka mingilgi määral subjektiivsed, et selgitada kuidas nad eri inimestel nii erinevad võivad olla. Enne seda eeldasin, et abstraktsel tasandil on väärtused ikkagi enam-vähem samad, kuid väärtustest tehakse vägagi erinevaid järeldusi. Avastasin, et väärtuseid saab hierarhiseerida, ning et neid võib muuta eri olukordades. Ingleharti tekst tegi mulle selgeks, et majanduslik olukord on palju suurem faktor väärtuste tekkimisel kui varem arvasin. Mul oli varem palju teadmisi kokku kogutud, kuid alles Hiina osas näiteks analüüsi tehes nende eri väärtuste osas taipasin laiemalt kui erinevatel põhjustel võib inimestel väärtuseid olla. Olen 6 aastat õppinud hiina keelt, mis on täiesti teistsugune kultuuriruum, ning seda enda riigiga võrreldes võisin teha järeldusi, millele ma vahest ise poleks tulnudki. Niisiis on projektis osalemine aidanud mul olla veel parem oma enda erialas, sest mul ei ole hiinlaste väärtushinnangutest olnud varem nii struktureeritud arusaama. Ka meeskondades on meil olnud eri väärtused, kuid ikka oleme suutnud ülesannetega hakkama saada.

4.11. SANDRA

Ma liitusin just selle projektiga, sest olin huvitatud väärtuste rollist ühiskonnas ja individuaalses elus ning soovisin sügavamalt mõista, kuidas need mõjutavad meie käitumist ja otsuseid. Minu ootused olid saada uusi teadmisi ja arusaamu väärtuste dünaamikast ning arendada oma eneseanalüüsi oskusi alusväärtuste osas. Minu roll meeskonnas oli osaleda uurimistöös, aidata kaasa uurimisküsimuste sõnastamisele ning sünteesida erinevaid andmeid ja teooriad. Grupidünaamika ja koostöö sujusid üldiselt hästi, kuid mõnikord tekkisid eriarvamused uurimismeetodi ja analüüsi osas. Neid lahendasime avatud arutelude ja kompromissidega. Hindan enda ja meeskonna liikmete panust positiivselt, kuna kõik andsid oma panuse ja täitsid oma ülesandeid vastutustundlikult. Grupidünaamika kujunes selliseks, sest meil oli erinevaid vaatenurki ja oskusi, mis rikastasid meie arutelusid ja analüüsi. Projekti käigus õppisin palju väärtuste mõjust ühiskonnas ja individuaalses elus ning kuidas neid mõõta ja analüüsida. Olulised kogemused olid avatud arutelud meeskonnas ning andmeanalüüsi läbiviimine. Raskused tekkisid mõnikord erimeelsuste lahendamisel, kuid need olid õppimisvõimalused meie jaoks. Tulevikus püüan olla veelgi parem kuulaja ja suhtleja ning panustada rohkem ideede genereerimisse ja aruteludesse. Projekti lõpetan rahuloleva ja tänuliku tundega, kuna sain palju uusi teadmisi ja kogemusi väärtuste teemal. Tulevikuks võtan kaasa parema arusaama väärtuste mõjust ja rohkem eneserefleksiooni oskusi. ELU kursuse juhendajatele soovitan jätkata selliste praktiliste projektide korraldamist, kuna need annavad tudengitele suurepärase võimaluse õppida ja areneda reaalsete väljakutsetega tegelemise kaudu.

4.12. VANESSA

Väärtused on projekti käigus saanud minu jaoks uue tähenduse ja kindlad väärtused on hierarhias võtnud kõrgemad kohad võrreldes projekti eelsetele. Projekti käigus olen õppinud osalema suuremas grupitöös, mis oli ka üks minu eesmärkidest projektiga liitudes. Tegevused, mida rühmaga oleme teinud, on aidanud mul enda siseselt tööd teha ja harjutada suhtlemist. Kindlasti ei ole terve projekt olnud sujuv, kuna kogesin vahel frustratsiooni ja segadust, kuid minu arust on see normaalne. Olen alati väärtustanud tolerantsust ja selline projekt on pannud mind selles osas proovile, kuid mõistan, et kõik inimesed ei olegi sarnased ja ei mõtle alati ühtemoodi. Projekt on seega suutnud panna koos töötama väga erinevate elu arusaamisega inimesed, kuid meie algseid põhiväärtusi analüüsides leidsin päris mitme inimesega sarnaseid väärtusi. Kuigi me kõik oleme erinevad, siis leidub meis kõigis miskit, mis meid paneb sarnanema. Olen saanud ka uue kogemuse intervjeerimise valdkonnas ja andmete analüüsis, mis võivad tulevases elus olla väga kasulikud. See projekt jääb mind kindlasti elu lõpuni mõjutama, sest selle käigus olen omandanud uue perspektiivi väärtustele ja edaspidi teadvustan endale rohkem inimeste väärtuste erinevust ning see aitab ka tulevastes koostöö projektides saavutada ühtne eesmärk.

5. HINNANG PÜSTITATUD EESMÄRKIDELE

Käesoleva projekti üldiseks eesmärgiks oli analüüsida ja kirjeldada, millised on tänases tegelikkuses uuritavate poolt tajutud olulisimad:

- inimeste tegemisi ja valikuid suunavad väärtused;
- ühiskondlike arenguid suunavad väärtused (kas ja kuidas on kaardistatud väärtused seotud tänases ühiskondlikus elus tajutavate kriisidega)?

Uurimisküsimusteks olid:

- Millised on projektis osalejate eneste jaoks kolm kõige olulisemat väärtust, milline ja miks just selline on nende väärtuste käekäik ja väljavaated tänases ühiskonnas?
- Kas ja kuivõrd inimeste eneste individuaalses elus olevad väärtused on ühiskonna tasandil olulised?
- Kas inimeste isiklikud väärtused ja arusaamad tõesest ning õigest langevad kokku sellega, mida kogetakse avalikus ruumis?
- Kas inimesed tunnetavad, et ühiskond surub inimestele mingeid väärtusi peale? Kas ja kuivõrd tuntakse ühiskondlikku survet ühiskonna väärtustele? Väärtustekonflikt.

Projektirühma liikmete ambitsiooniks oli uurida erinevaid väärtusi. Fookusesse võeti nii igapäevane isiklik väärtusruum kui ka ühiskondlikult, meediapildis, kõlapinda saavad väärtused.

Tulemusena saadi märkimisväärne hulk andmeid.

Hinnang püstitatud eesmärkidele. Uurimisrühm tajus teema aktuaalsust ning väga mitmeid võimalikke lähenemisnurki. Hinnanguna toovad uurijad välja järgmist:

- väärtuste teema vajab oluliselt sügavamat uurimist;
- lühike uurimisperiod võimaldas teemat põgusalt puudutada ent andis hea lähtekoha järgmisteks uuringuteks;
- uurimisrühma liikmed said vaatluse alla võtta enda isiklikud väärtused ning neid kaardistada ja märkamisvõimet arendada;
- iga osaleja lähikondlane sai samuti oma väärtustega tegeleda;
- meediaruumis tehtud vaatlus andis ülevaate väärtustest selles ajahetkes ning väljaannetest, mille osalejad valisid;
- uurimisküsimused said vormitud intervjuuks ning selliseid intervjuusid on võimalik korrata, et uurida jätkuvalt inimeste väärtuspilti;

- tulevikus avaldatav artikkel aitab kaasa, et eesti inimesed julgeksid rohkem väärtuste üle mõtiskleda ja neist rääkida.

Projekti uurimisrühma liikmed on tuginenud Schwartzi (1987) väärtuste teooriatele ning läbiviidud uuringu tulemuste analüüsimisel ja ühise arutelu käigus leidnud, et:

- väärtuste omavaheline kooskõla ning iseloom tagab üksikisiku maailmavaatelse terviklikkuse, sest omavahel kooskõlas olevad moraalipõhimõtted aitavad elada õnnelikult. Samas pole uurimisrühmal head tööriista, et seda ellu viia.
- nii intervjuueeritavad kui ka projekti läbiviijad on leidnud end oma väärtusi kõrvutamas meedias kajastatuga;
- Võrdluses olid järgmised väärtused: avatus, teiste austamine, õiglus, võrdsus, ehedus, tõetruudus ning vabadus. Lisaks tunti, et meedia, poliitika ja kultuur mõjutavad tõe ja õigluse kujunemist ühiskonnas. Osad arvasid, et inimesel on siiski võimalus ja pädevus oma arvamuse kujunemisele, olenemata meedia mõjust. Mõni arvas aga, et just meedias esineb kallutatust ja inimeste lõhestamine. Ka avalikus ruumis tajuti kallutatust, tõe puudumist ja ebaõiglust.
- ühiskondlik surve mõjutab indiviidide väärtuste kujunemist;
- intervjuudes tuli esile, et ühiskonnas tajuti eriti hinnatavat rahu, turvatunnet, praktilisust, mõistmist, positiivsust, empaatiat, avatust, võrdsust, rahu ja turvatunnet;
- praeguses väärtuste kajastuses on tagaplaanile jäänud lugupidamine, koostöö, empaatia, traditsioonilised pereväärtused, viisakus ja teadlikkus ümbritsevast maailmast;
- paljud esile tulnud väärtused/märksõnad esinesid selle tõttu, et intervjuueeritav tundis või meedia väljaandest kajastus, et väärtus on esile tõstetud selle vähesuse või puudumise tagajärjel;
- ühised väärtused vastanute seas praegusel ajal on ära toodud järgmistel joonistel:

Joonis 2. Intervjueeritavate väärtused

Joonis 3. Autoetnograafilise uurimuse väärtused

Joonis 4. Meedia pakutud väärtused

Õhinapõhiselt läheneti kõigile uurimisküsimustele äärmiselt hoolikalt ning intervjuud sisaldavad rohkem sisulisi andmeid kui selle uuringu käigus analüüsida suudeti. Tulevikus tasub sarnast uuringut korrata ning seejärel kõrvutada andmeid, et võrrelda väärtuste dünaamikat ajas. Lisaks on oluline tuua teema rohkem pildile, et algatada arutelusid väärtuste tähenduse üle laiemalt. Selle kaudu on võimalik, et ka meie kodudes pööratakse tähelepanu tõe, ilule, õiglusele ja headusele oluliselt enam, et saaksime jääda iseendaks.

KASUTATUD ALLIKAD

- Antikainen, Rinne, & Koski, (2009). Haridustehnoloogia
- Bai, Y. (2011). *An outline history of the chinese people (Third anniversary edition to commemorate Boyang) (Chinese Edition)*. Lk. 495–499.
- Chang, W. C., Wong, W. K., & Koh, J. B. K. (2003). Chinese values in Singapore: Traditional and modern. *Asian Journal of Social Psychology*, 6(1), 5–29. doi:10.1111/1467-839x.t01-1-00007
- Cheng, J., Dai, Y., Lin, S., & Ye, H. (2021). Clan culture and family ownership concentration: Evidence from China. *China Economic Review*, 70, 101692. <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2021.101692>
- Curtis, B., & Curtis, C. (2011). *Social Research: A Practical Introduction*. SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781526435415>
- Eesti Koostöö Kogu. (2013). *Eesti maailmas ; (Eesti inimarengu aruanne ; 2012/2013) | DIGAR*. <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/50316>
- Gregor, A. J., & Chang, M. H. (1979). Anti-Confucianism: Mao's Last Campaign. *Asian Survey*, 19(11), 1073–1092. <https://doi.org/10.2307/2643955>
- González-Monteaudo, J. (2012). Lifestories, Educational Autobiographies and Experiential Learning. *EDUCATIONAL REFLECTIVE PRACTICES*, 1, 99–117. <https://doi.org/10.3280/ERP2012-001007>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2007). Uuri ja kirjuta. Kirjastus Medicina.
- Hughes, S. A., & Pennington, J. L. (2017). *Autoethnography: Process, Product, and Possibility for Critical Social Research*. SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781483398594>
- Inglehart, R., & Baker, W. E. (2000). Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*, 65(1), 19–51. <https://doi.org/10.2307/2657288>
- Künnapuu, R. Isiklikud muljed.
- Lagerspetz, M. (2017). Ühiskonna uurimise meetodid. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

- Lewis-Smith, I., Pass, L., & Reynolds, S. (2021). How adolescents understand their values: A qualitative study. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 26(1), 231–242. <https://doi.org/10.1177/1359104520964506>
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publications.
- Pojman, L. P., Hallap, T., & Sutrop, M. (2005). *Eetika: Õiget ja väära avastamas*.
- Rostow, W. W. (1955). *Russia and China Under Communism*. *World Politics*, 7(4), 513–531. doi:10.2307/2009054
- Ouellette, P. (2010). *Power in the Qin Dynasty: Legalism and External Influence over the Decisions and Legacy of the First Emperor of China*. <http://hdl.handle.net/10066/5251>
- Schwartz, S., & Bilsky, W. (1987). Toward A Universal Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 550–562. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.53.3.550>
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19–45. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1994.tb01196.x>
- Schwartz, S. H. (2013). Human values. European Social Survey Education Net.
- Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. Online Readings in Psychology and Culture. 2. 10.9707/2307-0919.1116.
- Sturgeon D. (n.d.). *Mengzi: Teng Wen Gong I - Chinese Text Project*. Retrieved April 29, 2024, from <https://ctext.org/mengzi/teng-wen-gong-i>
- Sturgeon D. (n.d.). *Xunzi: 性惡 – Chinese Text Project*. Retrieved April 29, 2024, from <https://ctext.org/xunzi/xing-e>
- Tart, I. (2008). Alusväärtused Eestis – lõimumise ressurs? In *Eesti Euroopa võrdlustes*. EV Sotsiaalministeerium.
- Zhang, R. (2023). *Reading Emperor Yong Zheng's Notes at First Historical Archives of China—India China Institute*. Retrieved April 29, 2024, from <https://www.indiachinainstitute.org/2023/10/09/reading-emperor-yong-zheng-notes-at-first-historical-archives-of-china/>